

شماره ثبت: ۷۱۵

دی ماه ۱۴۰۰

دوره یازدهم – سال دوم

شماره مسلسل: ۱۸۰۰۶

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور
۴۵. نهادهای دینی – تبلیغی و بخش فرهنگ و هنر
(ملاحظات پیرامون بازسازی ساختار بودجه فرهنگی کشور)

معاونت پژوهش‌های اجتماعی و فرهنگی

دفتر: مطالعات فرهنگی و آموزش

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۰۰۶

کدموضوعی: ۲۷۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور ۴۵. نهادهای دینی - تبلیغی و بخش فرهنگ و هنر (ملاحظات پیرامون بازسازی ساختار فرهنگی کشور)

نام دفتر: مطالعات فرهنگی و آموزش (گروه هنر، فرهنگ عمومی و ارشاد اسلامی)

تهیه و تدوین کنندگان: رضا مستمع، ابراهیم غلامپور آهنگر

همکار: محمدمبین خوانساری

ناظران علمی: موسی بیات، کمیل قیدرلو

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. نهادهای دینی و تبلیغی

۲. فرهنگ و هنر

۳. دین و مذهب

۴. قانون بودجه سال ۱۴۰۰

۵. لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

۶. بازسازی ساختار فرهنگی

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	خلاصه مدیریتی.....
۲	تصویری کلی از اعتبارات بخش فرهنگ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.....
۱۱	بررسی تبصره‌های مرتبط با دین و فرهنگ در ماده‌واحد.....
۱۸	اعتبارات دستگاه‌های دینی - تبلیغی و دستگاه‌های فرهنگی.....
۴۴	جمع‌بندی و پیشنهادها.....
۴۸	پیوست.....
۵۹	منابع و مآخذ.....

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور
۴۵. نهادهای دینی - تبلیغی و بخش فرهنگ و هنر
(ملاحظات پیرامون بازسازی ساختار فرهنگی کشور)

خلاصه مدیریتی

- اعتبارات امور فرهنگ از ۲۳۲،۴۲۹،۷۶۲ میلیون ریال (حدود بیست و سه هزار و دویست میلیارد تومان) در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به رقم ۲۲۹،۳۹۸،۴۰۸ میلیون ریال (حدود بیست و دو هزار و نهصد میلیارد تومان) در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. به عبارتی سرجمع اعتبارات امور فرهنگ مجموعاً نسبت به سال گذشته ۱/۳ درصد کاهش داشته است.
- همچنین کاهش سهم اعتبارات امور فرهنگ از منابع بودجه عمومی نشان می‌دهد که دولت تمرکز اندکی بر سیاست حمایتی از بخش فرهنگ داشته است. از این رو سهم اعتبارات امور فرهنگ از مجموع امور ده‌گانه از ۲/۷ در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲/۲ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است.
- نکته حائز اهمیت کاهش شدید اعتبارات فصل دین و مذهب به میزان ۳۸ درصد است. اعتبار جاری لحاظ شده برای فصل دین و مذهب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در حدود ۲۶۰۰ میلیارد تومان پیش‌بینی شده که این رقم در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ بدون احتساب ردیف یارانه در حدود ۳۵۰۰ میلیارد تومان (یارانه ۷۴۰ میلیارد تومان است) را مجلس شورای اسلامی تصویب کرده بود.
- مهم‌ترین تبصره در احکام لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ بند «ز» تبصره «۹» است که ذیل آن دستگاه‌های اجرایی مندرج در این قانون و پیوست‌های آن مجازند تا دو درصد از بودجه هزینه‌ای خود را برای هم‌افزایی و ارتقای فعالیت‌ها و تولیدات فرهنگی از قبیل موضوع‌های قرآنی، نمایشی، مطبوعاتی، رسانه‌ای نوین، نشر و کتاب و گردشگری اختصاص دهند. پیشنهاد مشخص این است که حکم به‌جای «تا دو درصد مجاز» به «نیم درصد مکلف» تغییر یابد.
- در سال‌های اخیر، با ارائه لایحه بودجه کل کشور، به شیوه‌ای غیرکارشناسانه، اعتبارات فرهنگی به‌ویژه مذهبی و حوزوی مورد انتقاد قرار می‌گیرد. قابل ذکر است هیچ‌کدام از اعتبارات دولتی که رقمی در حدود پنج هزار میلیارد تومان است، برای معیشت طلاب و اساتید حوزه‌های علمیه مصرف نمی‌شود؛ زیرا اداره حوزه‌های علمیه به‌طور سنتی از سوی مراجع تقلید از طرق گوناگونی مانند وجوهات شرعی و کمک‌های مردمی تأمین می‌شود. از این میزان اعتبارات دولتی نیز بخش عمده‌ای در حدود دوهزار و هشتصد میلیارد تومان صرف بیمه طلاب می‌شود که به نوعی به صندوق دولت بازمی‌گردد.

- در مورد ادغام ردیف‌های دستگاه‌های دینی تبلیغی باید گفت تا هنگامی که این ادغام، براساس سیاست مشخص و رویکرد علمی و پژوهشی متقن نباشد، عملاً به حذف یا کاهش بهره‌وری دستگاه‌های فرعی به‌خصوص درباره نهاد‌های فرهنگی منجر می‌شود. مضافاً این‌گونه ادغام به‌طور کلی، مسائلی چون تعارض دستگاه‌ها و نقصان در شفافیت و کاهش نظارت را در پی خواهد داشت.

درخصوص مقایسه اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ باید به چند نکته توجه داشت:

- مقایسه میان برنامه‌ها با توجه به تغییرات صورت گرفته در لایحه نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، تا حدودی امکان‌پذیر نیست.

- سرجمع اعتبارات دستگاه اصلی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به‌دلیل تغییراتی که انجام شده امکان مقایسه را دشوار کرده است.

- افزایش ۸۰ درصدی اعتبار مربوط به تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ناشی از تجمیع اعتبار برنامه‌های مشترک دستگاه‌های تابعه بوده که در اعتبار این وزارتخانه تجمیع شده است. چنانکه کاهش ۱۰۰ درصدی اعتبار چند دستگاه تابعه نشان می‌دهد که تخصیص اعتبار آنها به وزارتخانه واگذار شده است.

- از محل اعتبارات بخش حمایت از تولید و اشتغال (صندوق پیشرفت و عدالت ایران - توزیع ملی و استانی) در قسمت مصارف جدول تبصره «۱۴»، برای امکان دستیابی بیشتری به اهداف اقتصاد فرهنگ در استان‌ها و کسب و کارهای آسیب‌دیده از بیماری کووید ۱۹، ضروری است اعتبار لازم برای بخش فرهنگ را (همانند قانون بودجه سال ۱۴۰۰) فراهم کرد. ضمناً مقتضی است همه مصوبات مجلس شورای اسلامی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ پیرامون امور فرهنگ ذیل جدول تبصره «۱۴» برای بودجه سال ۱۴۰۱ احیا شود.

تصویری کلی از اعتبارات بخش فرهنگ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

الف) مسئله بازسازی ساختار فرهنگی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

حدود اختیارات قوه مقننه در رسیدگی و تصویب بودجه سالیانه کل کشور^۱، مسئله‌ای مهم، بحث‌انگیز و پیچیده و مستلزم بررسی و تحلیل دقیق و موشکافانه است که در کشور ما به‌علت اجمال اصل پندجاه‌ودوم

۱. درکل حدود اختیارات مجالس قانونگذاری در اصلاح ارقام و احکام لوایح بودجه، تابع سه الگوی کلی اختیارات نامحدود، اختیارات محدود و عدم اختیار است. الگوی مورد پذیرش نظام بودجه‌ریزی ایران درخصوص اختیارات مجلس در تغییر لایحه بودجه الگوی اختیارات محدود است (نجفی‌خواه، برزگر خسروی، ۱۳۹۳: ۳۶).

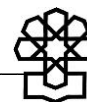
قانون اساسی در این خصوص با ابهامات و نارسایی‌های زیادی مواجه است.^۱ این امر در بند «۷» سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری نیز مورد تأکید قرار گرفته لذا تعیین محدوده اختیار مجلس در تصویب ساختار و مفاد بودجه سالیانه کل کشور (پیش‌بینی درآمدها، هدف‌گذاری‌ها، موارد هزینه و ...) را با تصویب قانون لازم و اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس، الزام‌آور تلقی کرده است.

بودجه آن‌گونه که هست (تصویب می‌شود)، شامل دو بخش احکام و ارقام است. در مورد ارقام بودجه باید گفت در اصل هفتادوپنجم قانون اساسی با فرض قابلیت اعمال در مورد تغییرات لایحه بودجه، اگر منجر به افزایش یا کاهش سقف لایحه باشد منوط به پیش‌بینی طریق تأمین بار مالی مجاز دانسته است. بنابراین، هرچند ابتکار بودجه با دولت است ولی پس از ارائه لایحه بودجه، مجلس با رعایت اصل هفتادوپنجم می‌تواند ارقام و حتی سقف بودجه پیشنهادی را اصلاح کند منوط به اینکه این تغییرات و اصلاحات تا آنجا گسترده نباشد که عرفاً به‌منزله کنار گذاشتن لایحه دولت تلقی شود. در مورد احکام بودجه، صرفاً درج احکام ناظر بر اجرای بودجه در سال بودجه‌ای در قانون بودجه سالیانه مجاز است. از این منظر بررسی‌ها نشان می‌دهد^۲ برخی احکام بیشتر دارای ماهیت غیربودجه‌ای دارند و نباید ضمن بودجه تصویب شوند. در غیر این صورت مغایر با مفهوم داشتن بودجه در اصل پنجاه‌ودوم قانون اساسی است که در نتیجه آن تقنین ضمن بودجه مجاز نیست. از این حیث برخی از مندرجات لایحه بودجه و تبصره‌های آن، طبیعت بودجه‌ای ندارند، از این‌رو به لوایح قانونگذاری مستقل نیازمند است (کاشانی، ۱۳۸۴؛ نجفی‌خواه، برزگر خسروی، ۱۳۹۳: ۳۹). حتی اگر این امر (تقنین ضمن بودجه) را مجاز بدانیم باید توجه داشت که در این صورت از آنجا که اغلب احکام مندرج در بودجه، دارای ماهیت تقنینی و نه بودجه‌ای هستند، براساس اصل هفتادویکم قانون اساسی، مجلس کاملاً در این موارد دارای صلاحیت است و حق تغییر مفاد آنها را دارد. به بیان دیگر، این احکام مندرج در قوانین بودجه با دیگر لوایح تقدیمی دولت که ماهیت تقنینی دارند، تفاوتی نداشته؛ بنابراین مجلس براساس صلاحیت عام قانونگذاری خود حق اصلاح آنها را دارد (همان، ۳۹).^۳

۱. نك: حدود صلاحیت مجلس شورای اسلامی در اصلاح لایحه بودجه (۱۳۹۳)، نجفی‌خواه، محسن. برزگر خسروی، محمد، فصلنامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه، سال نوزدهم، شماره ۲.
۲. نك: معیارهایی برای تشخیص و درج احکام در بودجه‌های سنواتی (۱۳۹۲)، قاسمی ششده، محمد. برزگر خسروی، محمد، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و دوم، شماره ۸۴.
۳. شورای نگهبان در دو نظریه تفسیری مختلف به شماره ۷۷/۲۱/۵۱۴۶ مورخ ۱۳۷۸/۵/۲۴ و شماره ۹۲/۳۰/۵۰۰۲ مورخ ۱۳۹۲/۱/۳۱ تغییر در ارقام بودجه را با طرح مجلس به گونه‌ای که در کل بودجه تأثیر نگذارد و با شاکله آن را دگرگون سازد، ممکن ندانسته و آن را مغایر اصل پنجاه‌ودوم قانون اساسی اعلام کرده است و نظریه مشورتی شورای نگهبان شماره ۵۵۹۹ مورخ ۱۳۶۴/۱۲/۷ که اشعار می‌دارد اصل هفتادوپنجم قانون اساسی ناظر به پیشنهاد نمایندگان در لایحه بودجه نیست که البته اولاً، نظریه یادشده «مشورتی» است و در زمره نظریات تفسیری شورای نگهبان نیست. به عبارت دیگر، این نظریه در شورای نگهبان نصاب رأی لازم را برای اعلام به‌عنوان نظریه تفسیری نداشته است. ثانیاً، این نظریه را حداقل نباید ناظر به احکام غیربودجه‌ای که بنابر روه، در قالب تبصره‌ها یا بندها و اجزای ماده‌واحد قانون بودجه تصویب می‌شود دانست، زیرا احکام یادشده ماهیتاً «بودجه» نیستند و الا باید ملزم شد که تصویب چنین احکامی توسط مجلس به‌عنوان قانون مستقل و در غیر قالب لایحه دولت، ممکن نیست. شورای نگهبان، در نظریه تفسیری شماره ۲۷۸ مورخ ۱۳۷۴/۲/۱۷ در مورد اصل پنجاه‌ودوم آورده است: «۱. بودجه سالانه کل کشور و متمم آن و اصلاحات بعدی مربوط در غیر مورد تغییر ارقام بودجه می‌بایست به‌صورت لایحه و ازسوی دولت تقدیم مجلس شود، ۲. در مورد امکان تغییر در ارقام بودجه از طریق طرحی که نمایندگان محترم تقدیم مجلس می‌کنند، شورای نگهبان به رأی نرسید». همچنین شورا در نظریه شماره ۷۷/۲۱/۵۱۴۶ مورخ ۱۳۷۸/۵/۲۴ خود اعلام کرده است: «۱. تغییر در ارقام بودجه به نحوی که در کل بودجه تأثیر نگذارد به‌وسیله طرح قانونی با توجه به اصل پنجاه‌ودوم قانون اساسی ممکن نیست، ۲. تصویب متمم و چند دوازدهم بودجه از طریق طرح قانونی با توجه به اصل پنجاه‌ودوم قانون اساسی جایز نیست، ۳. در خصوص تغییر در ارقام بودجه به‌وسیله طرح قانونی در صورتی که در بودجه کل کشور تأثیر نگذارد، رأی تفسیری نیاورد، ۴. الحاق و حذف نیز همانند تغییر در ارقام بودجه است».

حال هدف از بیان چنین مقدمه‌ای این است که به این پرسش پاسخ داده شود در صورتی که مجلس شورای اسلامی و نمایندگان محترم به جمع‌بندی دست یابند که فرضاً لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ براساس منویات مقام معظم رهبری مبنی بر بازسازی ساختار فرهنگی کشور تدوین نشده باشد، در چه سطح و تا چه حدودی می‌توانند تغییرات لازم را اعمال کنند. اساساً تغییر ریل‌گذاری بودجه یکی از ده‌ها ارکان بازسازی ساختار فرهنگی کشور محسوب می‌شود که در این گزارش مجال پرداختن به سایر متغیرها نیست. منتهی به دلیل اینکه قانون بودجه مهم‌ترین سند قانونی است که به بیان واضح برنامه‌ها و اهداف کوتاه‌مدت که شامل جنبه‌های عملیاتی است، می‌پردازد از این رو انعکاس رویکرد دولت در اصلاح ساختار مالی و میزان اهتمام به اصلاح بخش‌های مهم اداره کشور (از جمله بخش فرهنگ) در لایحه بودجه خصوصاً احکام آن، تبلور می‌یابد.

از این منظر با بررسی کلیات لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ می‌توان گفت آنچه دولت به‌عنوان تغییر ساختار بودجه پیگیری کرده است، بیشتر شامل تغییرات شکلی و نظم دادن به جداول و پیوست‌ها بوده که از آن جمله می‌توان به ادغام دستگاه‌های تابعه ذیل دستگاه اصلی اشاره کرد. مشابه همین ایده در دولت قبلی در زمان ارائه لایحه بودجه سال ۱۳۹۷ مبنی بر تعیین دستگاه سیاستگذار و مجری پیگیری شد. البته در سال‌های قبل‌تر نیز تحولاتی در لوایح بودجه سنواتی پیرامون اعتبارات نهادهای فرهنگی شکل گرفته بود مبنی بر کاهش ردیف‌های متفرقه و انتقال آن به دستگاه‌های مرتبط و نیز حذف مناقشه‌آمیز جدول معروف ۱۷ ماده‌واحد که ذیل آن برخی اشخاص حقوقی غیردولتی و نهادهای مؤثر فرهنگی اعتباراتی را دریافت می‌کردند (از لایحه بودجه سال ۱۳۹۷ تاکنون این جدول حذف شده و دولت مدعی است اعتبارات ذیل این جدول را به دستگاه‌های اصلی انتقال داده است. البته وفق مصوبات مجلس شورای اسلامی اعتبارات ذیل این جدول در تعامل با دستگاه اصلی به نوعی دیگر احیا شده است). در مجموع در آن سال‌ها انتظار می‌رفت با حذف جدول ۱۷ و نیز انتقال ردیف‌های متفرقه سرجمع اعتبارات دستگاه‌های دینی و تبلیغی افزایش مطلوبی داشته باشند، چراکه این‌گونه استنباط می‌شد که دولت قصد دارد اعتبارات پراکنده حوزه دین و تبلیغ و فرهنگ را ذیل ردیف‌های مستقل متمرکز کند. صرف نظر از اینکه ایده تمرکز و قبض اعتبارات در حوزه دین و فرهنگ درست است یا غلط، در واقعیت استقرار این ایده طی سال‌های اخیر باعث کاهش اعتبارات حوزه دین و تبلیغ و به تبع حرکت به سمت مضیق کردن فعالیت برخی دستگاه‌های دینی و تبلیغی شده است. چراکه با توجه به کاهش تخصیص بودجه در این سال‌ها، دستگاه اصلی تنها توانسته به رتق وفتق امور جاری خود بپردازد و لذا از برون‌سپاری انجام فعالیت‌های خود توسط نهادها و دستگاه‌های زیرمجموعه بازمانده است. شایان ذکر است با نگاهی بر شرح وظایف، اهداف و اساسنامه دستگاه‌های فعال دینی و فرهنگی مشخصاً مأموریت‌ها متفاوت بوده و کمتر مشابهتی در زمینه فعالیت با یکدیگر دارند.

شاید از جمله دلایل دولت‌ها در ادغام دستگاه‌ها و به تبع اعتبارات، کاهش هزینه‌ها، کاهش بوروکراسی، افزایش سرعت تصمیم‌گیری، افزایش سرعت پاسخگویی، تعدیل نیروی انسانی و کاهش تداخل وظایف دستگاه‌ها باشد. اما تحقق این اهداف به‌خصوص در امور فرهنگی و دینی منوط به پیروی از سیاست‌های فرهنگی کشور است. تا هنگامی که این ادغام، براساس سیاست سازمانی خاصی نباشد، عملاً به حذف یا کاهش بهره‌وری دستگاه‌های فرعی و تابعه منجر می‌شود. مضافاً که مسائلی چون تعارض منافع دستگاه‌ها و عدم شفافیت را در پی خواهد داشت. به‌علاوه، این‌گونه ادغام در فضای افکار عمومی چنین متبادر می‌شود که فرضاً اعتبارات حوزه‌های علمیه رشد چشمگیری داشته است و انتظارات و مسائل خاصی را در پی دارد که در واقع چنین امری رخ نداده و این رشد نتیجه ادغام چند دستگاه متفاوت است که برخی از آنها فعالیت تبلیغی و برخی دیگر فعالیت پژوهشی و آموزشی و گاهاً توأمان خواهند داشت.

با این حال واقعیت این است که به دلایلی چون برخی ناهماهنگی‌های دستگاه‌های تبلیغی، اتلاف هزینه‌های فرهنگی توسط دستگاه‌های اجرایی کشور و استفاده غیربهبینه از امکانات گسترده در دستگاه‌های مختلف، عدم استفاده از پتانسیل و انرژی مردمی در ارتقای فعالیت دستگاه‌های دینی در کشور و نیز شناخت نچندان صحیح برخی نهادهای دینی از محیط و آسیب‌های وارده بر جامعه، بر لزوم ساماندهی دستگاه‌های تبلیغی و دینی در کشور اتفاق نظر وجود دارد. اما نکته مهمی که باید مورد توجه قرار گیرد، نحوه این ساماندهی و بازسازی است؛ اینکه ادغام نهادها و سازمان‌های مربوطه می‌تواند راهگشا باشد یا اینکه نیازمند تشکیل ستاد و شورایی در این زمینه هستیم تا بتواند وظیفه هماهنگی و سیاستگذاری این نهادها را به‌عهده گیرد، جملگی ایده‌هایی هستند که قبل از عملیاتی‌سازی آنها در بودجه می‌بایست پیش‌تر مورد بررسی دقیق و کارشناسی قرار گیرند.

از این‌رو موضوع ادغام اعتبارات دستگاه‌ها توسط دولت امری است که نه تنها بر رویه‌های اجرایی یک سال بلکه در روند بلندمدت و نیز ساختار دستگاه‌های فرهنگی اثرگذار است و با اینکه به لحاظ شکلی در دسته احکام قرار ندارند لکن اثر آن بلندمدت بوده و ممکن است با اصل سالیانه بودن بودجه (قاسمی شده، برزگر خسروی، ۱۳۹۴: ۱۱) در تعارض قرار گیرد.

با وجود تمام تأکیدات دولت‌ها بر اصلاح ساختار بودجه، همچنان شاهد تغییرات چشمگیر در بودجه نمی‌باشیم، هرچند برخی اصلاحات در بودجه رخ داده و ردپای آن مشهود است اما همچنان با اصلاح ساختار واقعی بودجه فاصله زیادی وجود دارد. از این منظر شاید آخرین گام از تغییر ساختار بودجه تغییرات در ردیف‌ها و جداول باشد از این‌رو نتیجه سطحی‌نگری به مسئله بازسازی ساختار بودجه، این می‌شود که ادغام ردیف‌ها و تجمیع دستگاه‌ها که یکی از آخرین مراحل از اصلاحات اساسی نظام بودجه‌ریزی است، به‌طور وارونه مورد توجه قرار می‌گیرد. به لحاظ اصولی بازسازی ساختار بودجه در وهله اول نیاز به سیاستگذاری دقیق توسط نهادهای شورایی، تصویب قوانین مقتضی و مدون برگرفته از

راهبردها توسط مجلس شورای اسلامی و سپس تغییر در ساختار نظام بودجه‌ریزی را شامل می‌شود. این شکل از ادغام طی کردن مسیر از انتها به ابتداست.

حتی بدون در نظر داشتن این فرایند با این حال مجلس شورای اسلامی بخشی از اهداف اصلاح ساختار بودجه را در قانون برخی احکام مربوط به اصلاح ساختار بودجه کل کشور (مصوب سال ۱۴۰۰) با توجه به شأن تقنینی خود، پیگیری کرده است اما کمتر ردپایی از این احکام در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ دیده می‌شود.

در نگاه نخست ادغام ردیف‌ها ذیل جدول ۷ ممکن است تلقی ایجاد نظم در نظام بودجه‌ریزی را متبادر کند اما ابهام‌های زیادی را نیز ایجاد کرده است. در این ادغام ذیل هر دستگاه برنامه‌هایی ذکر شده و در هر برنامه برآورد اعتبارات هزینه‌ای و سرمایه‌ای را مشخص کرده اما اینکه این اعتبارات بر چه اساسی در نظر گرفته شده، شفاف نیست. به‌طور مثال ذیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چند برنامه تعیین شده است اما مجری آن مشخص نیست و این مسئله امر نظارت را دشوار خواهد کرد. کاهش و حذف ردیف‌ها می‌تواند جزو اصلاح ساختار بودجه در نظر گرفته شود اما این کار باید به‌نحوی انجام شود که امکان نظارت برای مجلس شورای اسلامی و سایر دستگاه‌های نظارتی هموارتر شود. برخی اقدام‌های دیگر نظیر جابه‌جایی ردیف‌ها نیز بدون در نظر داشتن عدالت توزیعی، کماکان پابرجاست. از این منظر صندوق کارآفرینی امید که به صندوق پیشرفت و عدالت ایران تغییر یافته (موضوع بند «الف» تبصره «۱۸») و منابع به آن منتقل می‌شود به‌نظر معیار عادلانه‌ای برای توزیع منابع آن در نظر گرفته نشده؛ مشخصاً اینکه سهم اقتصاد فرهنگ از منابع این صندوق معلوم نیست.

خصوصاً در مورد دستگاه‌ها و نهادهای دینی و فرهنگی به‌نظر می‌رسد در صورت ادغام آنها و ایجاد نهاد متولی واحد در امر بودجه‌ریزی، عملاً نتیجه مورد انتظار که استقرار متولی واحد یا همان دستگاه سیاستگذار است، محقق نشود. ایده‌هایی چون وجود موازی‌کاری (که هیچگاه به اثبات نرسیده و در حد فرض مطرح بوده) و یا ایجاد متولی واحد در عرصه فرهنگ نتوانسته توجیه مناسبی برای کوچک‌سازی دستگاه‌ها و نهادهای دینی و فرهنگی باشد. ادغام سازمان‌ها به‌منظور ایجاد مدیریت یکپارچه بر منابع، همواره به‌عنوان نقطه مثبت ارزیابی نمی‌شود؛ چراکه ممکن است بزرگ کردن پیکره، خود عامل ناکارآمدی شود. ضمن آنکه ادغام‌های صورت گرفته تاکنون بیشتر از اینکه براساس هدف‌گذاری‌های یکسان و یا فعالیت‌های مشابه باشد عمدتاً براساس این ایده کلی که سازمان‌های مذکور همگی در عرصه دینی و فرهنگی فعالیت دارند، مطرح شده و به سرانجام نرسیده است.

همچنین مقتضی است مجلس شورای اسلامی براساس صلاحیت مصرح در قانون اساسی نسبت به رسیدگی و تصویب بودجه سالیانه کل کشور، پیگیر احکام مورد نیاز جهت بازسازی ساختار فرهنگی کشور باشد و نسبت به ادغام اعتبارات دستگاه‌های فرهنگی با توجه به تجربه ناکام قبلی که عملاً به کاهش سرجمع

اعتبارات حوزه دین و تبلیغ و بالتبع حرکت به سمت مضیق شدن فعالیت برخی دستگاه‌های دینی و تبلیغی منجر شده، مداخله کند.

ب) سهم امور فرهنگ از منابع بودجه عمومی

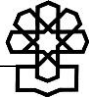
یکی از بخش‌های لوایح بودجه سالیانه، اعتبارات مربوط به امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری است که هر سال مبالغی از سوی دولت در این حوزه پیش‌بینی می‌شود. گستره و تنوع حوزه‌های فرهنگ باعث شده تا سطح وسیعی از جامعه و نیز فعالان رسانه‌ای نسبت به کاهش یا افزایش اعتبارات این بخش، واکنش نشان دهند. در این بین و در زمان ارائه لوایح بودجه سنواتی، عده‌ای با فضا سازی رسانه‌ای علیه تخصیص بودجه‌های لازم در گسترش و تقویت فرهنگ دینی، فشار روانی علیه جامعه وارد می‌آورند تا از این طریق بتوانند نهادهای تصمیم‌گیر را در مضیقه قرار دهند.

برخلاف سایر امور، در این بخش تنها دولت نیست که نقش محوری در تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های کلان فرهنگی برعهده داشته باشد؛ از این رو وفق اسناد بالادستی و قوانین موضوعه، نهادها و دستگاه‌های مستقل دیگری نیز در برقراری موازنه فرهنگی در کشور مسئولیت تکامل ساختارهای فرهنگی را بر دوش می‌کشند. بنابراین نقش دولت در این زمینه تأمین بودجه فعالیت‌های ذیل نهادها و دستگاه‌های فرهنگی کشور است، چراکه سیاست‌های کلان فرهنگی کشور، این‌گونه ایجاب می‌کند تا دستگاه‌های متنوع (با شرح وظایف متفاوت)، برنامه‌های فرهنگی را تدوین و سپس تصدیق کنند. باین حال دولت موظف است با توجه به ساختار اداره فرهنگ در کشور وفق این اسناد اعتبار لازم و کافی را در اختیار تمام این نهادها و دستگاه‌ها قرار دهد. آنچه دولت برای فرهنگ دینی هزینه می‌کند در مقابل آنچه مطلوب می‌باشد، بسیار ناچیز است؛ حتی در نگاه توسعه‌محورانه صرف نیز اختصاص حدود ۲ درصد از کل بودجه عمومی کشور به نهاد دین و تبلیغ هم خارج از قواعد عدالت توزیعی است. با وجود چنین وضعی نمی‌توان انتظار چندانی از نهادهای دینی جهت حل معضلات جامعه و تحقق آرمان‌های دینی و فرهنگی داشت.

وفق مندرجات جدول ۱، کاهش سهم اعتبارات امور فرهنگ از منابع بودجه عمومی نشان می‌دهد که دولت تمرکز اندکی بر سیاست حمایتی از بخش فرهنگ داشته است. از این رو سهم اعتبارات امور فرهنگ از مجموع امور ده‌گانه از ۲/۷ در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲/۲ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. این در حالی است که سرجمع اعتبارات امور فرهنگ مجموعاً نسبت به سال گذشته نیز ۱/۳ درصد کاهش داشته است (از ۲۳۲،۴۲۹،۷۶۲ میلیون ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به رقم ۲۲۹،۳۹۸،۴۰۸ میلیون ریال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است). اعتبار لحاظ شده برای امور جاری فرهنگ در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مصوب مجلس شورای اسلامی معادل ۱۶۴،۰۰۵،۴۴۰ میلیون ریال به علاوه ۳۳،۳۲۰،۰۰۰ میلیون ریال نیز به شکل یارانه بوده که با تخصیص نیافتن بخشی از ردیف مصارف یارانه‌ای امور فرهنگ و نیز منابع بند «ی» تبصره «۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۰ عملاً

افزایش مدنظر مجلس شورای اسلامی را کم اثر کرده است. حتی بدون در نظر داشتن منابع یارانه‌ای قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نیز امور فرهنگ با کاهش ۴/۸ درصدی اعتبارات مواجه است.

همچنین سهم فصول هشت‌گانه از سرجمع امور فرهنگ مندرج در جدول ۲ و نمودار ۱ مشخص است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با توجه به سرجمع امور فرهنگ، فصل فرهنگ و هنر حدود ۳۰ درصد از کل این امور را به خود اختصاص داده است. در این بین فصل گردشگری و صنایع دستی و میراث فرهنگی کمترین سهم را داراست. بر مبنای مندرجات جدول ۲ نکته حائز اهمیت کاهش شدید اعتبارات فصل دین و مذهب به میزان ۳۸ درصد است. اعتبار جاری لحاظ شده برای فصل دین و مذهب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در حدود ۲۶۰۰ میلیارد تومان پیش‌بینی شده که این رقم در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ بدون احتساب ردیف یارانه در حدود ۳۵۰۰ میلیارد تومان (یارانه ۷۴۰ میلیارد تومان) مجلس شورای اسلامی تصویب کرده بود.

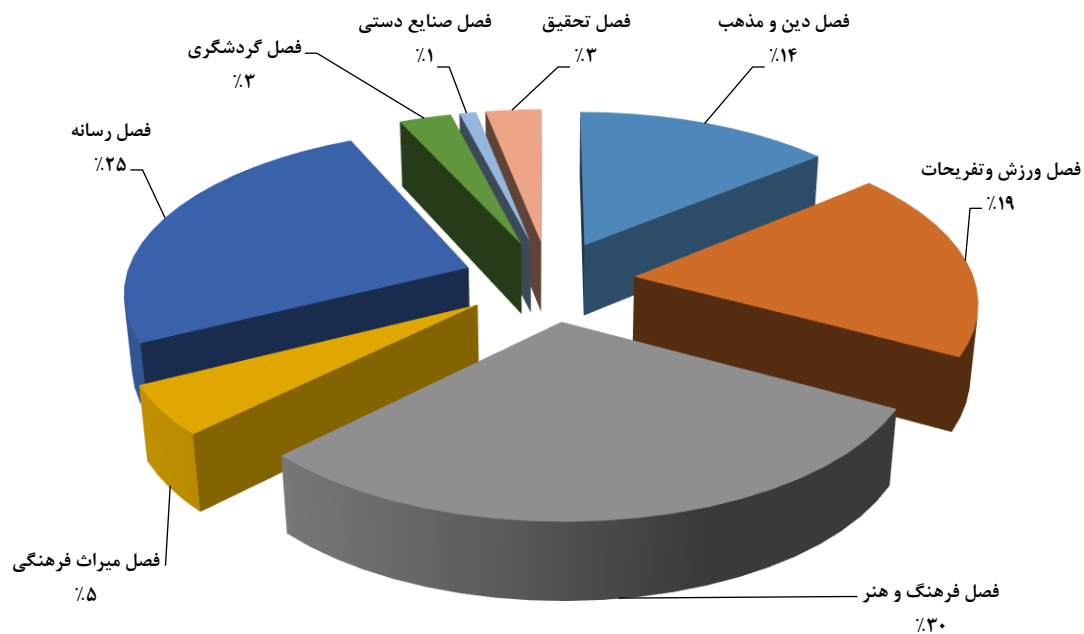
جدول ۱. سهم اعتبارات امور فرهنگ (+پارانه) از منابع بودجه عمومی و مقایسه آنها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

لایحه ۱۴۰۱	قانون ۱۴۰۰	درصد تغییر کل	لایحه بودجه سال ۱۴۰۱			قانون بودجه سال ۱۴۰۰			عنوان
			جمع کل	سرمایه‌ای	هزینه‌ای	جمع کل	سرمایه‌ای	هزینه‌ای	
		-۱/۳	۲۲۹.۳۹۸.۴۰۸	۷۳.۲۳۵.۶۹۹	۱۵۶.۱۶۲.۷۰۹	۲۳۲.۴۲۹.۷۶۲	۳۵.۱۰۴.۳۲۲	۱۹۷.۳۲۵.۴۴۰	امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری+پارانه
۲/۲	۲/۷	۲۳/۶	۱۰.۶۲۰.۳۶۱.۴۸۰	۱.۱۶۵.۹۰۱.۲۹۴	۹.۴۵۴.۴۶۰.۱۸۶	۸.۵۹۲.۴۳۸.۳۱۵	۷۸۵.۵۶۸.۹۱۸	۷.۸۰۶.۸۶۹.۳۹۷	جمع امور ده‌گانه+پارانه

جدول ۲. اعتبارات فصول هشت‌گانه امور فرهنگ (+پارانه) در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

درصد تغییر کل	لایحه بودجه سال ۱۴۰۱			قانون بودجه سال ۱۴۰۰			عنوان
	جمع کل	سرمایه‌ای	هزینه‌ای	جمع کل	سرمایه‌ای	هزینه‌ای	
-۳۸/۵	۳۲.۰۶۰.۱۵۱	۶.۱۰۷.۷۳۰	۲۵.۹۵۲.۴۲۱	۵۲.۱۴۶.۳۶۵	۹.۷۴۶.۶۸۰	۴۲.۳۹۹.۶۸۵	فصل دین و مذهب
۵/۵	۴۳.۲۸۷.۷۷۴	۱۵.۱۷۷.۹۳۵	۲۸.۱۰۹.۸۳۹	۴۱.۰۴۳.۲۲۳	۷.۹۲۲.۶۰۴	۳۳.۱۲۰.۶۱۹	فصل ورزش و تفریحات
۵۱/۳	۶۸.۳۳۳.۱۹۴	۳۷.۰۵۱.۸۴۴	۳۱.۲۸۱.۳۵۰	۴۵.۱۶۸.۸۲۶	۶.۴۸۸.۸۹۲	۳۸.۶۷۹.۹۳۴	فصل فرهنگ و هنر
۱۲/۰	۱۱.۲۳۲.۳۹۰	۸.۰۷۷.۳۹۰	۳.۱۵۵.۰۰۰	۱۰.۰۳۱.۶۰۰	۶.۸۰۰.۲۸۹	۳.۲۳۱.۳۱۱	فصل میراث فرهنگی
-۱۷/۳	۵۸.۷۵۸.۶۷۸	۲.۹۰۵.۶۶۰	۵۵.۸۵۳.۰۱۸	۷۱.۰۵۱.۵۰۴	۲.۲۰۷.۴۸۰	۶۸.۸۴۴.۰۲۴	فصل رسانه
۵۹/۷	۶.۵۶۶.۹۱۰	۳.۳۱۶.۹۱۰	۳.۲۵۰.۰۰۰	۴.۱۱۲.۳۲۴	۱.۶۳۲.۲۹۷	۲.۴۸۰.۰۲۷	فصل گردشگری
۲۰/۹	۲.۱۱۵.۷۲۰	۵۳۵.۷۲۰	۱.۵۸۰.۰۰۰	۱.۷۵۰.۰۰۰	۲۲۵.۰۰۰	۱.۵۲۵.۰۰۰	فصل صنایع دستی
-۱/۲	۷.۰۴۳.۵۹۱	۶۲.۵۱۰	۶.۹۸۱.۰۸۱	۷.۱۲۵.۹۲۰	۸۱.۰۸۰	۷.۰۴۴.۸۴۰	فصل تحقیق و توسعه
-۱/۳	۲۲۹.۳۹۸.۴۰۸	۷۳.۲۳۵.۶۹۹	۱۵۶.۱۶۲.۷۰۹	۲۳۲.۴۲۹.۷۶۲	۳۵.۱۰۴.۳۲۲	۱۹۷.۳۲۵.۴۴۰	جمع امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری

نمودار ۱. سهم فصول هشت‌گانه از امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

جدول ۳. نرخ رشد امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری در یک دهه اخیر (میلیون ریال)

سال	جمع امور ده گانه	درصد نرخ رشد امور ده گانه	امور فرهنگ	درصد نرخ رشد امور فرهنگ	درصد سهم امور فرهنگ از امور ده گانه
۱۴۰۱	۱۰,۶۲۰,۳۶۱,۴۸۰	۲۳/۶	۲۲۹,۳۹۸,۴۰۸	-۱/۳	۲,۲
۱۴۰۰	۸,۵۹۲,۴۳۸,۳۱۵	۶۵/۱	۲۳۲,۴۲۹,۷۶۲	۱۱۴/۹	۲,۷
۱۳۹۹	۵,۲۰۳,۵۰۶,۸۱۴	۲۵/۶	۱۰۸,۱۵۸,۱۰۹	۲۲/۹	۲,۱
۱۳۹۸	۴,۱۴۱,۸۶۵,۱۰۱	۱۸/۷	۸۷,۹۷۷,۵۹۹	-۲/۱	۲,۱
۱۳۹۷	۳,۴۸۸,۰۸۷,۶۳۲	۱۲/۹	۸۹,۹۰۹,۳۴۵	-۱۷/۵	۲,۶
۱۳۹۶	۳,۰۸۹,۳۹۲,۶۳۹	۲۲/۲	۱۰۹,۰۲۲,۹۷۹	۲۹/۲	۳,۵
۱۳۹۵	۲,۵۲۸,۰۱۱,۱۲۸	۱۸/۸	۸۴,۳۵۴,۰۵۹	۲۶/۴	۳,۳
۱۳۹۴	۲,۱۲۷,۰۸۱,۶۸۹	۲۶/۲	۶۶,۷۳۹,۲۶۷	۳۵/۴	۳,۱
۱۳۹۳	۱,۶۸۴,۸۳۲,۱۳۸	۵/۴	۴۹,۲۹۱,۹۷۶	-۷/۱	۲,۹
۱۳۹۲	۱,۵۹۸,۲۹۴,۲۸۲	۱۸/۷	۵۳,۰۵۷,۵۹۶	-۱۰/۹	۳,۳
۱۳۹۱	۱,۳۴۷,۰۳۲,۰۷۰	-	۵۹,۵۲۹,۶۳۸	-	۴,۴

بررسی تبصره‌های مرتبط با دین و فرهنگ در ماده واحده

در راستای تحقق عدالت آموزشی منطبق بر منویات مقام معظم رهبری و تأکیدات اصل سی‌ام قانون اساسی و از آنجا که حوزه‌های علمیه کشور، ماهیتاً رسالت آموزشی و تربیتی در عرصه‌های دینی دارند و همانند دانشگاه‌ها هر دو نهاد تعلیم و تربیت هستند و اهداف، وظایف و کارکردهای آنها در منظومه علمی جمهوری اسلامی ایران، قابل ترسیم است و از سوی دیگر وفق حکم مندرج در مفاد ماده (۵۹) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳، خصوصاً بند «ب» که به برخورداری حوزه‌های علمیه و مراکز خدمات حوزه‌های علمیه از تسهیلات، مزایا و امکاناتی که برای مراکز آموزشی و پژوهشی تعیین شده (یا می‌شود)، تأکید دارد و نیز مبتنی بر بند «الف» ماده مزبور که دولت را مکلف کرده تا برنامه احداث مراکز و مدارس علمیه را در قوانین بودجه سنواتی ذیل فصل آموزش درج و اعتبارات مربوطه را پیش‌بینی کند؛ لذا مقتضی است امکانات، مزایا و ظرفیت‌هایی که در تبصره‌های متعدد خصوصاً بندهای مندرج ذیل تبصره «۹» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، برای دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی و پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری لحاظ شده، به حوزه‌های علمیه نیز تسری یابد.

به بند «د» تبصره «۱» بدین شرح الحاق شود:

پس از عبارت مساجد روستایی عبارت «مصلی‌ها و حوزه‌های علمیه» اضافه شود:

وزارت نفت از طریق شرکت دولتی تابعه ذی‌ربط مکلف است ... شرکت مذکور موظف به گازرسانی تا درب مدارس و مساجد روستایی، مصلی‌ها و حوزه‌های علمیه است.

به جزء «۳» بند «ز» تبصره «۱» بدین شرح الحاق شود:

عبارت «و مدارس علمیه» به انتهای عبارت اضافه شود.

جزء «۳»- وزارت آموزش و پرورش (سازمان نوسازی و تجهیز مدارس کشور برای نوسازی مدارس و مدارس علمیه)

به جزء «۲» بند «ق» تبصره «۶» بدین شرح الحاق شود:

عبارت «و نهادها و مؤسسات فرهنگی و آموزشی» پس از عبارت «حمایت از تولید» اضافه شود.

جزء «۲»- به‌منظور حمایت از تولید و نهادها و مؤسسات فرهنگی و آموزشی و صاحبان کسب‌وکارهای آسیب‌دیده از کرونا، واحدهای صنفی با درآمد مشمول مالیات کمتر از یک میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ علاوه بر معافیت‌های قانونی و بخشودگی و مشوق‌های مالیاتی، برای مالیات بر عملکرد سال ۱۴۰۰ از پنج واحد درصد بخشودگی برخوردار می‌شوند.

به تبصره «۹» بدین شرح الحاق شود:

بند «ک»- وفق مفاد ماده (۵۹) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳ کلیه برنامه‌های آموزشی حوزه‌های علمیه ذیل فصل دین و مذهب (۱۷۰۱۰۰۰۰۰۰) به‌عنوان فصل جدید «آموزش حوزوی» به امور آموزش و پژوهش (۱۸۰۰۰۰۰۰۰۰) انتقال یابند. همچنین کلیه برنامه‌های پژوهشی ذیل فصل دین و مذهب (۱۷۰۱۰۰۰۰۰۰) به‌عنوان فصل جدید «پژوهش‌های دینی» به امور آموزش و پژوهش (۱۸۰۰۰۰۰۰۰۰) انتقال یابند.

بند «ل»- کلیه تسهیلات، مزایا و امکاناتی که برای مراکز آموزشی و پژوهشی در کلیه تبصره‌ها لحاظ شده است، با رعایت قوانین و مقررات به حوزه‌های علمیه نیز تسری می‌یابد.

الحاق به بند «الف» تبصره «۹»:

عبارت «و به حوزه‌های علمیه تا سقف وجوه سپرده‌گذاری شده (به‌غیر از اعتبارات دولتی)» به نحو ذیل الحاق گردد:

به دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی و پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری اجازه داده می‌شود با تصویب هیئت امنای خود تا سقف عملکرد درآمد اختصاصی سال ۱۴۰۰ و به حوزه‌های علمیه تا سقف وجوه

سپرده‌گذاری شده (به‌غیر از اعتبارات دولتی) نسبت به اخذ تسهیلات از بانک‌ها از محل توثیق اموال در اختیار خود اقدام کنند و در جهت تکمیل طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای خود با اولویت ساخت، خرید و تکمیل خوابگاه‌های متاهلین به‌ویژه مناطق کمتر توسعه‌یافته ...

بند «ز» تبصره «۹» به شکل زیر اصلاح شود:

بند «ز»- دستگاه‌های اجرایی مندرج در این قانون و پیوست‌های آن مکلفند تا نیم درصد (۰,۵٪) از بودجه هزینه‌ای خود را برای هم‌افزایی و ارتقای فعالیت‌ها و تولیدات فرهنگی از قبیل موضوع‌های قرآنی، نمایشی، مطبوعاتی، رسانه‌ای نوین، نشر کتاب و گردشگری و سینما (به‌جز مصارف فصل یک و شش اعتبارات هزینه‌ای) اختصاص دهند. آیین‌نامه اجرایی این بند را وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با همکاری سازمان تبلیغات اسلامی و دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسانند.

چنانچه این بند به همین شکل لایحه، تصویب و اجرایی شود، می‌توان انتظار داشت رونق مناسبی در تولیدات فرهنگی و حمایت از فعالیت‌های دینی، فرهنگی و هنری رخ دهد؛ چراکه با توجه به سقف دو درصدی از اعتبارات هزینه‌ای (که ۹,۶۵۱,۸۵۰,۰۰۰ ریال است) عددی معادل ۱۹۳,۰۳۷,۰۰۰ میلیون ریال وارد فعالیت‌های دینی و چرخه اقتصاد فرهنگ خواهد شد.

الحاق به بند «ه» تبصره «۹»:

عبارت «و نیز حوزه‌های علمیه» به‌نحو ذیل الحاق شود:

بند «ه»- در راستای اجرای بند ماده (۶۴) قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر اختصاص یک درصد (۱٪) از اعتبارات هزینه‌ای تخصیص یافته به دستگاه‌های اجرایی (به‌استثنای فصول ۱ و ۶) به امور پژوهشی و توسعه فناوری، شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان مجاز است اعتبارات موضوع این ماده را از سرجمع اعتبارات هزینه‌ای استان مندرج در جدول (۱۰) این قانون کسر کند و با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی استانی و براساس اولویت‌ها و سیاست‌های پژوهشی مصوب و نیازهای استان و در چارچوب دستورالعمل ابلاغی سازمان برنامه و بودجه کشور که با هماهنگی وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تدوین می‌شود، برای امور پژوهشی و توسعه فناوری به دستگاه‌های اجرایی استانی تعیین شده توسط آن شورا از جمله جهاد دانشگاهی و نیز حوزه‌های علمیه اختصاص دهد.

الحاق به بند «م» تبصره «۹»:

بند «م»- به استناد بند «ب» ماده (۵۹) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳، حوزه‌های علمیه سراسر کشور از تعرفه آموزشی هزینه اینترنت همانند واحدهای آموزشی آموزش و پرورش برخوردار می‌باشند.

به بند «ح» تبصره «۹» بدین شرح الحاق گردد:

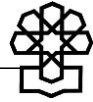
عبارت «و حوزه‌های علمیه» پس از عبارت «هماهنگی با وزارت آموزش و پرورش» الحاق شود: در اجرای ماده (۱) قانون تنظیم برخی از مقررات مالی، اداری و پشتیبانی وزارت آموزش و پرورش، شرکت‌های دولتی مجازند ضمن هماهنگی با وزارت آموزش و پرورش و حوزه‌های علمیه تا یک درصد (۱٪) از درآمد شرکت‌ها و سود خالص بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی را صرف توسعه عدالت آموزشی نمایند.

به تبصره «۹» بدین شرح الحاق گردد:

وفق جزء «۲» بند «ت» ماده (۳۷) قانون احکام دائمی توسعه، واگذاری فضاهای بلااستفاده دولتی در مناطق مختلف کشور به حوزه‌ها براساس نیاز حوزه‌های علمیه مطابق ضوابط ماده (۶۹) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، از احکامی است که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ و حتی در سنوات گذشته نیز در این خصوص تکلیفی مشخص نشده است. لذا پیشنهاد می‌شود:

بند «ن»- پیشنهاد تغییر کاربری املاک نهادهای حوزوی توسط شورای عالی حوزه‌های علمیه و سایر نهادهای حوزوی مستقل به دبیرخانه کمیسیون ماده (۵) قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۲۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی)، ارائه می‌شود. کمیسیون مزبور موظف است حداکثر ظرف مدت دوماه نسبت به تعیین تکلیف آن اقدام کند. گفتنی است تغییر کاربری املاک نهادهای حوزوی از هرگونه عوارض معاف است. همچنین نقل و انتقال اراضی دولتی که از جانب وزارت مسکن و شهرسازی جهت احداث و ساخت‌وساز حوزه‌های علمیه واگذار می‌شود و املاک و اراضی اهدایی خیرین از پرداخت عوارض نقل‌وانتقال و مالیات‌های مربوطه در قوانین موضوعه معافند. همچنین زمان مقرر در تبصره ماده (۱۲) قانون جهش تولید مسکن (مصوب ۱۴۰۰/۵/۱۷) برای بازپس‌گیری اراضی واگذار شده به حوزه‌های علمیه از یک سال به ده سال افزایش می‌یابد.

۱. حکم غیربودجه‌ای است و نیز ممکن است با قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر عدم برقراری هرگونه معافیت مالیاتی در تعارض باشد؛ منتهی اگر بنا بر تصویب این‌گونه احکام بود مقتضی است این بند اضافه شود.

الحاق به بند «الف» تبصره «۱۱»:

عبارت «، مصلی‌ها و حوزه‌های علمیه» بعد از عبارت «مصلی تهران» الحاق گردد:

به دولت اجازه داده می‌شود، برای عملیات آماده‌سازی، محوطه‌سازی، تأمین خدمات روبنایی و زیربنایی و تکمیل واحدهای مسکن مهر، طرح‌های بازآفرینی شهری و احیای بافت‌های فرسوده و تاریخی موجود در بافت فرسوده، مصلی تهران، مصلی‌ها و حوزه‌های علمیه، طرح‌های مسکن و سایر موارد پیش‌بینی شده در قانون جهش تولید مسکن مصوب سال ۱۴۰۰ اقدام‌هایی را به شرح زیر به‌عمل آورد ...

الحاق به بند «ج» تبصره «۱۱»:

عبارت «، مصلی‌ها و حوزه‌های علمیه» به نحو ذیل الحاق گردد:

وزارت راه و شهرسازی مکلف است زمین مورد نیاز برای احداث پاسگاه، کلاتری، مصلی‌ها و حوزه‌های علمیه، پایگاه حوزه‌های مقاومت و سالن‌های فرهنگی ورزشی بسپج مورد نیاز را به‌صورت رایگان در اختیار مراکز متولی در طرح‌های مسکن مهر، مسکن ملی و طرح‌های بازآفرینی شهری در مناطق کم‌برخوردار قرار دهد.

همچنین در تبصره‌های ماده‌واحد در دو بند به‌صورت مستقیم به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اشاره شده است:

اصلاح بند «م» تبصره «۶»:

ذیل این بند تأکید شده که «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است از عرضه‌کنندگان انواع بازی‌های خارجی قابل نصب در رایانه، تلفن‌های همراه و کنسول عوارضی معادل ده درصد (۱۰٪) قیمت فروش را اخذ و به حساب درآمدی ۱۶۰۱۷۸ جدول شماره ۵ این قانون نزد خزانه‌داری کل واریز نماید. وجوه حاصله از محل ردیف ۵۴- ۷۳۰۰۰۰ جدول شماره ۱-۷ این قانون در اختیار وزارتخانه فرهنگ و ارشاد اسلامی (بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای) قرار می‌گیرد تا صرف حمایت از توسعه بازی‌های تولید داخل شود». این بند ایجاد یک منبع درآمدی برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است که با توجه به ظرفیت بازی‌های رایانه‌ای امکان ایجاد درآمد مطلوبی برای این وزارتخانه دارد منتهی در حال حاضر با توجه به امکانات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی امکان تحقق این درآمد میسر نیست. برابر بررسی‌های به‌عمل آمده در دیوان محاسبات^۱ در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰، درآمد عمومی مصوب برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های تابعه آن مبلغ ۱۵۱،۵۰۰ میلیون ریال بوده که در بازه مذکور مبلغ ۲،۰۱۷

۱. معاونت امور عمومی و اجتماعی دیوان محاسبات کل کشور، گزارش نظارت مستمر (شش ماهه) بر اجرای قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های تابعه تا ۳۱ شهریور ۱۴۰۰.

میلیون ریال از آن وصول شده است. مطابق مندرجات جدول ۴ عوارض حاصل از اخذ ۱۰ درصد از طریق عرضه برخط بازی‌های خارجی در ۶ ماهه نخست سال ۱۴۰۰، صفر است.

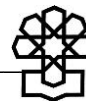
جدول ۴. ردیف‌های درآمدی به تفکیک جدول شماره ۵ ماده‌واحد یا جداول شماره ۳ و ۴ پیوست شماره ۲ قانون بودجه سال ۱۴۰۰

ردیف	شماره ردیف درآمد	عنوان ردیف درآمد	دستگاه اجرایی	درصد انحراف	دلایل انحراف نامساعد
۱	140107	درآمد حاصل از خدمات پژوهشی و تحقیقاتی	موسسه پژوهشی	۵۳	به دلیل تبعات حاصل از وبروس کرونا، درآمد‌های موضوع این ردیف‌های درآمدی دارای انحراف نامساعد بوده و کمتر از میزان پیش بینی وصول شده است.
۲	140203	درآمد حاصل از چاپ، توزیع و فروش کتب و نشریات و واگذاری آنها	فرهنگ، هنر و ارتباطات	۲۲	
۳	130301	درآمد حاصل از اجاره ساختمان‌ها و اراضی	وزارت ارشاد	۸۷	
۴	130422	درآمد حاصل از فروش تمام نگاشت (هولوگرام) حامل‌های رقمی (دیجیتال)		۱۰۰	
۵	140125	درآمد حاصل از ورودی موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی و سایر منافع حاصله		۱۰۰	
۶	160178	عوارض حاصل از اخذ ۱۰٪ درآمد از طریق عرضه برخط بازی‌های خارجی شامل بازی‌های قابل اجرا در تلفن همراه، نمایشگر هوشمند، رایانه‌های شخصی، کنسولی و تحت مرورگر		۱۰۰	

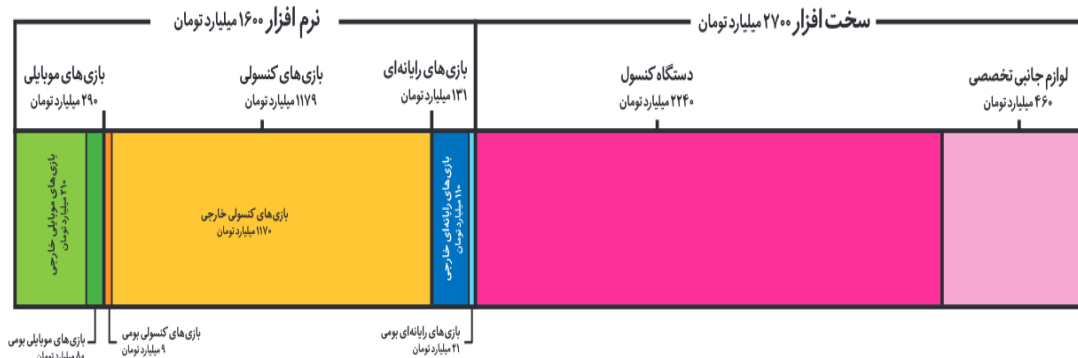
مأخذ: معاونت امور عمومی و اجتماعی دیوان محاسبات کل کشور، گزارش نظارت مستمر (شش ماهه) بر اجرای قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور؛ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های تابعه تا ۳۱ شهریور ۱۴۰۰.

این در حالی است که براساس گزارش بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای در سال ۱۳۹۸ مجموع هزینه‌کرد بازیکنان ایرانی برای سخت‌افزار و نرم‌افزار بازی‌های دیجیتال، معادل ۴۳۰۰ میلیارد تومان (به‌طور تقریبی ۳۴۳ میلیون دلار)^۱ است که از این میزان مبلغ ۱۶۰۰ میلیارد تومان شامل بخش نرم‌افزاری (بازی‌های رایانه‌ای موبایلی و کنسولی) است. اگر در بهترین حالت ۱۰ درصد از این میزان نیز محقق شود، درآمد وزارتخانه از محل این ردیف در حدود ۱۶۰ میلیارد تومان برآورد می‌شود. برای تحقق این درآمد نیاز به ایجاد گلوگاه‌هایی است که بتوان از مصرف‌کننده عوارض مربوطه را اخذ کرد. به‌نظر می‌رسد تحقق این درآمد از طریق سازوکارهایی که وزارت امور اقتصادی و دارایی در اختیار دارد و یا می‌تواند ایجاد کند، قابل حصول باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود در ابتدای بند «م» تبصره «۶» به‌جای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی مسئول اخذ این عوارض شود.

۱. گزارش «نمای باز ۱۳۹۸»: شاخص‌ترین اطلاعات مصرف بازی‌های دیجیتال در ایران، مرکز تحقیقات بازی‌های دیجیتال بنیاد بازی‌های رایانه‌ای، ۱۳۹۸.

نمایه ۱. هزینه کرد بازیکنان ایرانی برای سخت‌افزار و نرم‌افزار بازی‌های دیجیتال

مأخذ: گزارش «نمای باز ۱۳۹۸». شاخص‌ترین اطلاعات مصرف بازی‌های دیجیتال در ایران، مرکز تحقیقات بازی‌های دیجیتال بنیاد بازی‌های رایانه‌ای، ۱۳۹۸.

در سایر تبصره‌ها با توجه به عمومیت آنها می‌توان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را در برخی موارد مشمول قرار داد از آن جمله:

تبصره «۴»:

این تبصره در خصوص مشارکت با بخش غیردولتی برای اجرای طرح‌هاست. با توجه به اینکه طرح‌های بسیاری در خصوص فضاهای فرهنگی و هنری وجود دارند که بخش غیردولتی می‌تواند در آنها حضور داشته باشد (مثل ساخت سالن‌های سینما، مجتمع‌ها، گالری‌ها و ...) و خلأهای بسیاری نیز در سطح کشور جهت عدالت در توزیع فضاهای فرهنگی وجود دارد، می‌توان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را موظف کرد که در راستای ایجاد عدالت فرهنگی سازوکار لازم برای حمایت و همراهی با بخش غیردولتی را در اجرای این طرح‌ها به کار گیرد و از ظرفیت آنها استفاده کند.

تبصره «۱۰» بند «الف»:

در خصوص کاهش حوادث رانندگی است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های تابعه آن با حمایت‌های خود از تولیدات متنوع فرهنگی و هنری، سهم قابل توجه و تأثیرگذاری در پیام‌های صوتی و تصویری در فضاهای واقعی و مجازی دارند. با توجه به اینکه بخشی از این تبصره بر فرهنگ‌سازی و آگاهی‌بخشی در جهت کاهش حوادث رانندگی تأکید دارد، می‌توان این وزارتخانه و نیز سازمان تبلیغات اسلامی را هم در کنار سایر دستگاه‌ها برای اجرای اهداف این تبصره مورد توجه قرار داد.

تبصره «۱۸»:

در خصوص تولید و بهره‌وری است. اقتصاد فرهنگ در کشور نتوانسته آن‌چنان که در ظرفیت این بخش نهفته، در فرایندهای اقتصادی مورد توجه قرار گیرد. درحالی‌که مشاغل در این بخش به نوعی از مشاغلی

به‌شمار می‌آیند که در توسعه پایدار می‌توانند نقش آفرینی کنند؛ ظرفیت بالایی نیز در ایجاد اشتغال‌های تبعی در سراسر کشور دارا می‌باشند؛ و نیز توان آن را دارند که با کمترین سرمایه آورده‌های اقتصادی و فرااقتصادی برای منطقه مربوط به خود داشته باشند. با توجه به حمایت‌هایی که در این تبصره به‌صورت عمومی در نظر گرفته شده، می‌توان حوزه فرهنگ را به‌صورت جدی‌تری مورد توجه قرار داد و مشمول حمایت‌های مربوط به کمک‌های بلاعوض و نیز ارائه تسهیلات کرد، زیرا تولید بسیاری از آثار هنری که جنبه‌های فرهنگی آنها برای نظام اهمیت دارد نیازمند کمک‌های بلاعوض است و برخی از تولیدات هم می‌توانند تسهیلات دریافت کنند. پیشنهاد می‌شود سهم اقتصاد فرهنگ از منابع صندوق پیشرفت و عدالت مشخص شود.

اعتبارات دستگاه‌های دینی - تبلیغی و دستگاه‌های فرهنگی

الف) نهادهای دینی و تبلیغی

پرداختن به بودجه نهادهای دینی، از آن‌رو اهمیت دارد که این نهادها، فعالیت‌های مختلفی را در حوزه آموزش، پژوهش، تبلیغ و ترویج دین پیگیری می‌کنند. حمایت و توسعه برنامه‌ها و ظرفیت این دستگاه‌ها، کمک شایانی به توسعه و بسط فرهنگ اسلامی براساس منویات اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام مقدس جمهوری اسلامی خصوصاً بیانیه گام دوم انقلاب خواهد کرد.

براساس ماده (۳۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور «به‌منظور زنده و نمایان نگه‌داشتن مبانی اسلام ناب محمدی (ص) و اندیشه دینی، سیاسی و فرهنگی و سیره عملی حضرت امام خمینی (ره) بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و برجسته کردن نقش ایشان به‌عنوان یک معیار اساسی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ها و تسری آن به مجموعه ارکان نظام و نیز انتقال آن به نسل‌های آینده» دولت جمهوری اسلامی مکلف است که از ظرفیت همه دستگاه‌های مرتبط استفاده کنند که از جمله آنها بنابر تصریح قانون احکام دائمی، «حوزه‌های علمیه» در کنار دستگاه‌های دیگر است.^۱ بر این اساس دولت مکلف است سازوکار تأمین اعتبار لازم به‌منظور اجرایی شدن خط‌مشی حضرت امام خمینی (ره) و سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) را ایجاد نماید و از ظرفیت همه مراکز تحقیقاتی و آموزشی حوزوی از طریق شورای عالی حوزه‌های علمیه استفاده کند.^۲

۱. ماده (۳۷). به‌منظور زنده و نمایان نگه‌داشتن مبانی اسلام ناب محمدی (ص) و اندیشه دینی، سیاسی و فرهنگی و سیره عملی حضرت امام خمینی (ره) بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و برجسته کردن نقش ایشان به‌عنوان یک معیار اساسی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ها و تسری آن به مجموعه ارکان نظام و نیز انتقال آن به نسل‌های آینده، دولت مکلف است با بهره‌گیری از ظرفیت همه دستگاه‌های مربوط به‌ویژه آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها و مراکز علمی و جهاد دانشگاهی، مراکز فرهنگی و هنری، حوزه‌های علمیه، صدا و سیما، شهرداری‌ها و مؤسسات مردم‌نهاد و بسیج اقدامات زیر را انجام دهد:

۲. ب - پشتیبانی از مراکز تحقیقاتی و آموزشی حوزوی از طریق شورای عالی حوزه‌های علمیه و دانشگاهی، تشکیل‌های اجتماعی - فرهنگی مردم‌نهاد در زمینه اسلام‌شناسی، شیعه‌شناسی، ایران‌شناسی و اندیشه‌های انقلاب اسلامی و

همچنین بنابر بند «ت» ماده (۳۷)، دولت مکلف است از طریق شورای عالی حوزه‌های علمیه در اجرای وظایف تکلیفی نظام اسلامی و به‌منظور حضور مؤثر و هدفمند حوزه و روحانیت، از حوزه‌های علمیه در حکم نهاد عمومی غیردولتی پشتیبانی و حمایت‌های لازم را به‌عمل آورد.

در قانون برنامه ششم توسعه نیز دولت مطابق ماده (۹۵) مکلف به «توسعه فضاهاى مذهبى فرهنگى و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبى» است.^۱ علاوه بر این در بخش «آموزش عمومی، آموزش عالی و علم و فناوری» ذیل ماده (۶۴) «به‌منظور تحقق اقتصاد دانش‌بنیان، افزایش بهره‌وری، تنظیم رابطه متقابل تحصیل و اشتغال، گسترش همکاری و تعاملات فعال بین‌المللی و افزایش نقش مردم در مدیریت علمی و فناوری کشور»، دولت حمایت‌هایی از پژوهش‌های تقاضامحور برای مراکز علمی در نظر گرفته است که حوزه‌های علمیه نیز مشمول این حکم هستند.^۲

همچنین وفق حکم مندرج در مفاد ماده (۵۹) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳، خصوصاً بند «ب» که به برخورداری حوزه‌های علمیه و مراکز خدمات حوزه‌های علمیه از تسهیلات، مزایا و امکاناتی که برای مراکز آموزشی و پژوهشی تعیین شده (یا می‌شود)، تأکید دارد و نیز مبتنی بر بند «الف» ماده مزبور که دولت را مکلف نموده تا برنامه احداث مراکز و مدارس علمیه را در قوانین بودجه سنواتی ذیل فصل آموزش درج و اعتبارات مربوطه را پیش‌بینی نماید.

بنابراین حمایت دولت از مراکز دینی به معنای این نیست که مراکز دینی، مراکز دولتی و وابسته به دولت هستند. همواره در طول تاریخ ایران اسلامی، مرجعیت شیعه با پشتوانه مردمی، مستقلاً وظایف دینی‌شان را انجام داده‌اند. به‌گونه‌ای که شاهد هستیم بسیاری از مراکز خیریه و خدمات اجتماعی به‌دلیل همین وظایف و تکالیف دینی و وجوهات شرعیه انجام می‌گیرد. پس از انقلاب اسلامی، مجلس شورای اسلامی به دنبال استفاده حداکثری از ظرفیت علمی و تبلیغی حوزه‌های علمیه، بنابر تأکیدات اسناد بالادستی دولت‌ها را مکلف کرده تا از این ظرفیت ارزشمند در حکمرانی جمهوری اسلامی استفاده کنند. آموزش‌های دینی، انجام پژوهش‌های علمی، کاربردی و دینی مورد نیاز حاکمیت، تربیت نیروی انسانی در طراز اهداف جمهوری اسلامی، ترویج و تبلیغ فرهنگ اسلامی، بخشی از این ظرفیت‌ها هستند. با اینکه نهادهای حوزوی وفق بند «ت» ماده (۳۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور در حکم

شخصیت‌ها و نهادها و مجامع تقریبی و همچنین گسترش شبکه‌های مجازی بین‌المللی و فعالیت‌های رسانه‌ای و هنری با ساماندهی مادی و معنوی و توسعه سرمایه انسانی و مقابله با جبهه معاند نظام اسلامی.

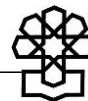
۱. ماده (۹۵). به‌منظور توسعه فضاهاى مذهبى - فرهنگى و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبى و تثبیت جایگاه مسجد به‌عنوان اصلی‌ترین پایگاه عبادی، تربیتی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، اقداماتی انجام شود.

۲. ماده (۶۴): بند ج - دولت مجاز است به‌منظور پیش‌تازاری در اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، برای توسعه و انتشار فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان مطابق قانون بودجه سنواتی نسبت به حمایت مالی از پژوهش‌های تقاضامحور مشترک با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری و حوزه‌های علمیه در موارد ناظر به حل مشکلات کشور، مشروط به اینکه حداقل پنجاهویک درصد (۵۱٪) از هزینه‌های آن را کارفرما و یا بهره‌بردار تأمین و تعهد کرده باشد، اقدام نماید.

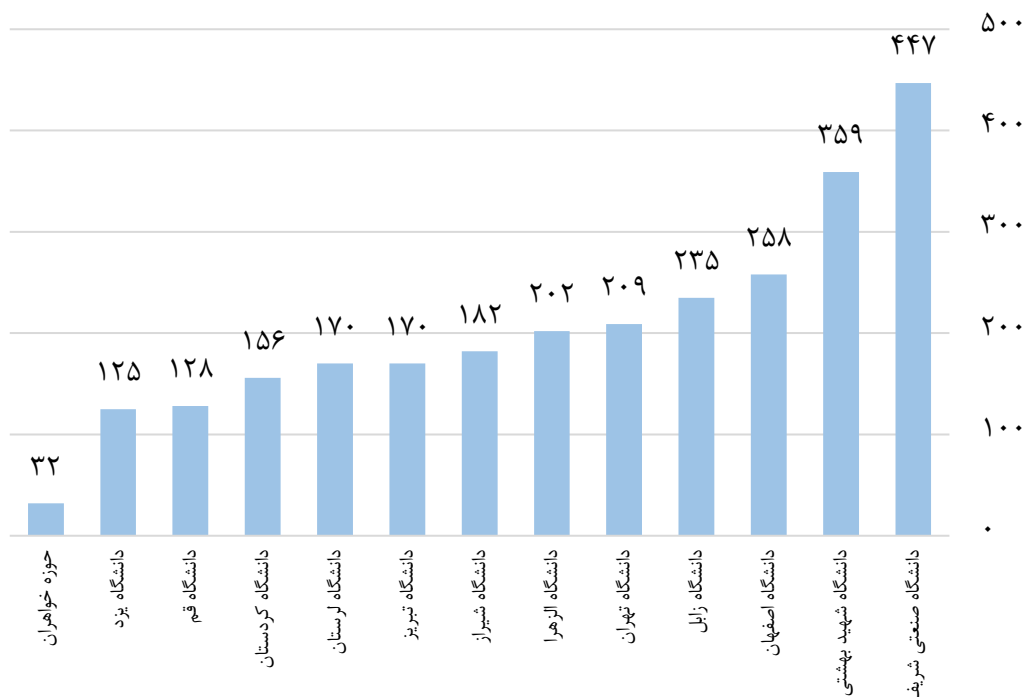
نهاد عمومی غیردولتی تلقی شده‌اند، باین حال قوانین متعدد دیگری بر حمایت حداکثری از آنها همانند سایر مراکز آموزشی و پژوهشی کشور تأکید دارند.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ذیل جدول شماره ۷، صرفاً چند دستگاه به‌عنوان دستگاه اصلی تعریف شده‌اند و اعتبارات دستگاه‌های تابعه ذیل پیوست اطلاعات تکمیلی لایحه بودجه درج شده‌اند که بدین ترتیب از سال آتی می‌بایست اعتبار مصوب را از طریق دستگاه اصلی خود وصول کنند. این تقلیل و ادغام دستگاه‌ها در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ قابل تأمل است. شورای عالی حوزه‌های علمیه، شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان، مرکز خدمات حوزه‌های علمیه، سازمان تبلیغات اسلامی، شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران از جمله دستگاه‌های اصلی هستند که ذیل هرکدام عنوان برنامه‌هایی لحاظ شده است.

مطابق مندرجات جدول ۶ مقایسه بودجه برخی دستگاه‌های اصلی و تابعه، نشان می‌دهد بدون در نظر داشتن ادغام، شورای عالی حوزه‌های علمیه برخلاف بازنمایی‌های رسانه‌ای، با حدود ۴۵ درصد کاهش اعتبارات مواجه بوده است. شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان نیز در حدود ۱۸ درصد، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) در حدود ۳۸ درصد و شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران نیز در حدود ۱۱ درصد کاهش اعتبارات داشته‌اند؛ منتهی برخی از رسانه‌ها چه در داخل و چه در خارج از کشور عامدانه و یا سهواً بدون توجه به ادغام ردیف‌های دستگاهی، اقدام به مقایسه اعتبارات دستگاه‌های دینی و فرهنگی خصوصاً حوزه‌های علمیه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کرده‌اند و نتیجه گرفته‌اند که گاهاً رشد چندصد درصدی داشته‌اند. مشخصاً برمبنای داده‌های موجود در قانون و لایحه بودجه این مقایسه اشتباه است. ضمناً کل اعتباری که نهادهای حوزوی از محل بودجه عمومی دریافت می‌کنند در حدود ۵ هزار میلیارد تومان است که بخش عمده آن در حدود ۲۸۰۰ میلیارد تومان نیز حق بیمه طلاب است که مبلغی از آن به صندوق دولت بازمی‌گردد. همچنین به‌عنوان مثال در نمودار زیر مقایسه‌ای پیرامون سرانه دانشجو در مراکز آموزش عالی و طلبه در حوزه علمیه خاوران انجام شده است که مشخصاً می‌توان مشاهده کرد سرانه یک دانشجو در دانشگاه دولتی تا ۱۴ برابر یک طلبه است و این امر حاکی از بی‌عدالتی در نظام توزیع بودجه آموزشی کشور است.

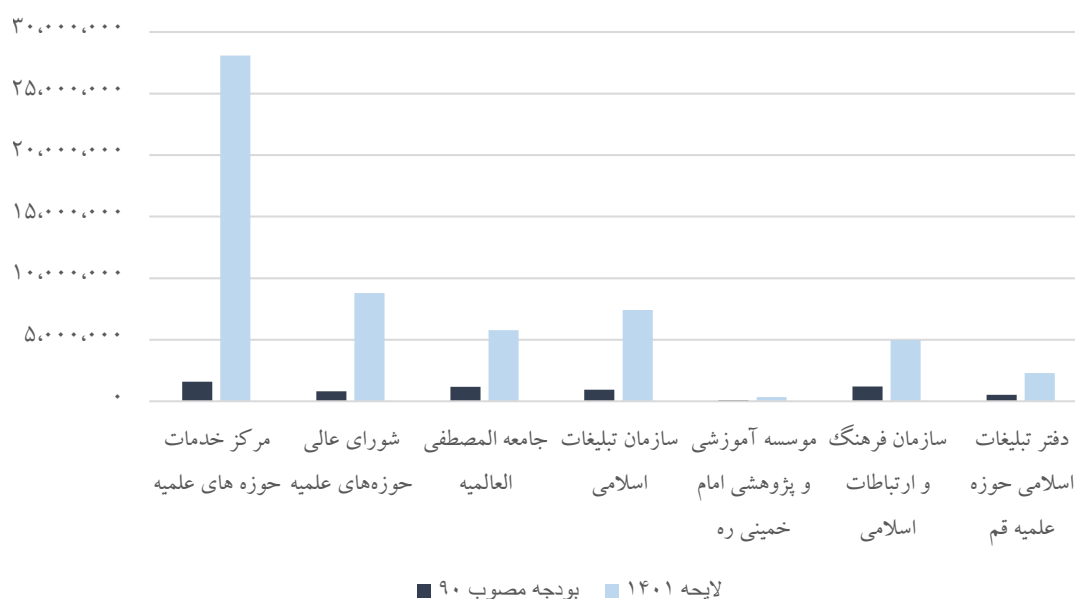
نمودار ۲. سرانه بودجه دانشجو / طلبه در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

مأخذ: گزارش عملکرد شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خواران، ۱۴۰۰.

در این بین برخی نهادهای دینی تبلیغی نظیر دفتر تبلیغات حوزه علمیه، گرچه با افزایش اعتبارات مواجه بوده‌اند اما رشد ۱/۸ درصدی تکافوی نیازهای اولیه این دستگاه را نیز نمی‌دهد. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، در سال ۱۳۹۹ با ۱۷ مرکز عملیاتی در عرصه‌های مختلف فرهنگ، از جمله تبلیغ، پژوهش، آموزش و هنر فعالیت داشته است. مجموع فعالیت‌های دفتر با احتساب فعالیت‌های تمشیتی در این سال ۴۲۳۱ فعالیت بوده است. همچنین تعداد خروجی‌های دفتر در سال ۱۳۹۹ شامل ۲۱۲۲ عنوان خروجی است. منتهی با در نظر داشتن روند ۱۰ ساله اختصاص اعتبارات در مقایسه با نهادها و دستگاه‌های مشابه، این نهاد به همراه دانشگاه باقرالعلوم و پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) به‌عنوان نهادهای مؤثر در عرصه تولید علوم انسانی اسلامی مورد بی‌توجهی قرار گرفته است.

نمودار ۳. مقایسه بودجه مصوب سال ۱۳۹۰ و لایحه سال ۱۴۰۱ دفتر تبلیغات اسلامی با برخی دستگاه‌های تبلیغی مشابه

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، برنامه‌های متعددی ذیل مراکز علمی مانند دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزشی و پژوهشی آمده است که در مقایسه با آنها، برنامه‌های اندکی برای دستگاه‌های دینی لحاظ شده است. برنامه مشترک برای شورای عالی حوزه‌های علمیه، شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان و شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران به‌عنوان سه دستگاه اصلی حوزه‌های علمیه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ عبارتند از: «برنامه ساماندهی و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی و ترویجی»، «برنامه پژوهش‌های دینی علمی و کاربردی» و «برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص». مرور تحلیلی هر کدام از این عنوان برنامه‌ها نشان می‌دهد که صرفاً «برنامه ساماندهی و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی و ترویجی» از جمله برنامه‌های اختصاصی این سه دستگاه اصلی است و در دیگر برنامه‌ها، ذیل دستگاه‌های دیگری نیز هستند. این برنامه، علاوه بر شورای عالی حوزه‌های علمیه، شورای سیاستگذاری حوزه علمیه خاوران و شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان، ذیل دستگاه‌های دیگری مانند سازمان برنامه و بودجه، وزارت علوم، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی نیز تعریف شده است.

نکته قابل توجه اینکه برخی برنامه‌های مرتبط ذیل برخی دستگاه‌ها لحاظ شده که مراکز دینی مانند حوزه‌های علمیه از آنها سهمی ندارند که از آن جمله می‌توان به برنامه پژوهش‌های علمی، برنامه پژوهش‌های کاربردی تقاضامحور، برنامه حمایت از مطالعات و توسعه علوم انسانی اسلامی، برنامه حمایت و راهبری

پژوهش‌های کاربردی و تقاضامحور، برنامه اقامه نماز و اعتلای معنویت و امر به معروف و نهی از منکر اشاره کرد. پیشنهاد این است که سهمی از این اعتبارات برای مراکز دینی دیگر نیز در نظر گرفته شود.

هرچند حوزه‌های علمیه به‌طور سنتی از سوی مراجع دینی و وجوهات شرعی، اداره می‌شوند اما به‌دلیل اهمیت علوم انسانی اسلامی و نیاز حاکمیت به تولید پژوهش‌های کاربردی دینی و تربیت نیروهای متخصص دینی به‌منظور آموزش و تبلیغ ارزش‌های دینی و پاسخگویی به شبهات، نیازچندانی به حمایت‌های آموزشی و پژوهشی از حوزه‌های علمیه وجود دارد. به همین جهت قانونگذار در موارد بسیاری که اشاره شد توجه به این مهم کرده که حوزه‌های علمیه مانند دانشگاه‌ها از معافیت‌ها و تسهیلات علمی بهره‌گیرند و دولت مکلف به پشتیبانی از مراکز تحقیقاتی و آموزشی حوزوی همانند دانشگاه‌ها شده است تا از ظرفیت آنها در حکمرانی استفاده شود. مقایسه «عنوان برنامه» مراکز حوزوی با دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که این رویکرد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ حاکم نبوده است. در عنوان برنامه، دستگاه‌های حوزوی صرفاً برنامه «پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی» برای امور آموزشی و پژوهشی تعریف شده است که در مقایسه با سایر مراکز آموزشی، برنامه‌های آموزشی و پژوهشی بیشتری ذیل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری آورده شده است. ذیل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، علاوه بر «برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی»، عنوان برنامه‌های دیگری از جمله «حمایت از مطالعات و توسعه علوم انسانی اسلامی»، «برنامه پژوهش‌های علم»، «برنامه پژوهش‌های کاربردی و تقاضامحور»، «برنامه توسعه فناوری و فن‌آفرینی» از این جمله هستند. بنابراین به‌منظور عدالت آموزشی و تحقیقاتی، مقتضی است این عنوان برنامه‌ها و یا عناوین مشابه و کاربردی ذیل مراکز حوزوی نیز ایجاد و یا اضافه شود تا بتوان از ظرفیت دانشی آنها در جامعه بهره برد.

جدول ۵. نرخ رشد اعتبارات نهادهای حوزوی در یک دهه اخیر (میلیون ریال)

سال	شورای عالی حوزه علمیه		مرکز خدمات حوزه علمیه		دفتر تبلیغات قم		حوزه خواران		جامعه المصطفی		حوزه خراسان	
	مبلغ	نرخ رشد	مبلغ	نرخ رشد	مبلغ	نرخ رشد	مبلغ	نرخ رشد	مبلغ	نرخ رشد	مبلغ	نرخ رشد
۱۴۰۱	۸,۷۹۷,۰۰۰	-۴۴/۶	۲۸۰,۸۸,۱۶۰	۴,۲	۲,۲۹۰,۰۰۰	۱/۸	۴,۶۰۳,۰۰۰	-۱۰/۸	۵,۷۶۹,۶۹۰	۳/۶	۱,۶۸۰,۰۰۰	-۱۷/۷
۱۴۰۰	۱۵,۸۹۱,۶۰۰	۱۹۷/۴	۲۶,۹۵۵,۰۰۰	۷۷,۹	۲,۲۵۰,۰۰۰	۵۰/۰	۵,۱۶۲,۴۰۰	۸۷/۵	۵,۵۷۰,۵۵۰	۵۸/۹	۲,۰۴۲,۴۰۰	۷۰/۹
۱۳۹۹	۵,۳۴۴,۰۰۰	۱۴/۹	۱۵,۱۵۲,۰۰۰	۴۵,۱	۱,۵۰۰,۰۰۰	۰/۰	۲,۷۵۲,۸۰۰	-۰/۸	۳,۵۰۵,۹۶۲	۱۴/۹	۱,۱۹۵,۰۰۰	-۰/۲
۱۳۹۸	۴,۶۵۲,۰۰۰	۴/۲	۱۰,۴۴۲,۰۰۰	۱۶,۴	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱۱/۹	۲,۷۷۴,۸۰۰	۲/۳	۳,۰۵۲,۴۲۰	۰/۰	۱,۱۹۷,۰۰۰	۰/۱
۱۳۹۷	۴,۴۶۴,۵۵۷	۵/۸	۸,۹۶۹,۰۰۰	۱۰,۰	۱,۳۴۰,۰۰۰	۱۴/۱	۲,۷۱۳,۳۱۰	۴/۴	۳,۰۵۱,۲۰۳	۹/۹	۱,۱۹۵,۸۸۲	۱۰/۷
۱۳۹۶	۴,۱۲۰,۰۰۰	۱۳/۰	۸,۱۵۳,۰۰۰	۳۶,۲	۱,۱۷۴,۰۰۰	۱۳/۹	۲,۶۰۰,۰۰۰	۱۲/۹	۲,۷۷۶,۷۳۳	۷/۱	۱,۰۸۰,۰۰۰	۲۳/۳
۱۳۹۵	۳,۷۳۴,۰۰۰	۱۳/۵	۵,۹۸۵,۰۰۰	۱۳,۴	۱,۰۳۰,۷۴۰	۱۲/۶	۲,۳۰۲,۰۰۱	۱۹/۱	۲,۵۹۲,۲۸۶	۱۳/۴	۸۷۶,۰۳۹	۴۰/۶
۱۳۹۴	۳,۲۸۸,۴۲۶	۱۷/۸	۵,۲۸۰,۰۰۰	۱۶,۴	۹۱۵,۲۸۳	۲۰/۶	۱,۹۳۲,۶۴۹	۴۰/۵	۲,۲۸۵,۱۵۹	۱۴/۴	۶۲۲,۹۸۰	۵۵/۳
۱۳۹۳	۲,۷۹۱,۰۲۱	-۴/۱	۴,۵۳۷,۹۸۵	۲۲,۱	۷۵۸,۸۸۳	۰/۸	۱,۳۷۵,۳۲۵	۲۰/۱	۱,۹۹۷,۲۵۸	۱۴/۲	۴۰۱,۰۳۹	۴/۲
۱۳۹۲	۲,۹۱۰,۱۷۸	-۱/۸	۳,۷۱۸,۰۸۹	۲۰,۶	۷۵۲,۴۹۵	۱۳/۶	۱,۱۴۵,۵۴۸	-	۱,۷۴۹,۳۵۰	۵/۷	۳۸۴,۸۸۲	۵۹/۹
۱۳۹۱	۲,۹۶۳,۵۷۵	-	۳,۰۸۲,۷۵۹	-	۶۶۲,۶۹۵	-	-	-	۱,۶۵۴,۳۶۲	-	۲۴۰,۷۷۰	-

جدول ۶. مقایسه اعتبارات دستگاه‌های حوزه دین و تبلیغ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

کد دستگاه	شرح دستگاه	قانون بودجه سال ۱۴۰۰			لایحه بودجه سال ۱۴۰۱			درصد تغییر		
		هزینه‌ای	سرمایه‌ای	جمع	هزینه‌ای	سرمایه‌ای	جمع	جمع	سرمایه‌ای	هزینه‌ای
۱۱۴۰۸۴	مرکز خدمات حوزه‌های علمیه	۲۶۹۴۵۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۲۶۹۵۵۰۰۰	۲۸,۰۷۰,۰۰۰	۱۸,۱۶۰	۲۸,۰۸۸,۱۶۰	۴/۲	۸۱/۶	۴/۲
۱۱۴۴۰۰	جامعه‌المصطفی العالمیه	۵۵۵۰۰۰۰	۲۰,۵۵۰	۵۵۷۰۵۵۰	۵,۷۴۷,۰۰۰	۲۲,۶۹۰	۵,۷۶۹,۶۹۰	۳/۶	۱۰/۴	۳/۵
۱۱۴۰۲۰	شورای عالی حوزه‌های علمیه	۱۰۸۳۰۰۰۰	۵,۰۶۱,۶۰۰	۱۵۸۹۱۶۰۰	۷,۸۸۹,۰۰۰	۹۰۸,۰۰۰	۸,۷۹۷,۰۰۰	-۴۴/۶	-۸۲/۱	-۲۷/۲
۱۱۴۰۰۷	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم	۲۲۵۰۰۰۰	.	۲۲۵۰۰۰۰	۲,۲۹۰,۰۰۰	.	۲,۲۹۰,۰۰۰	۱/۸	-	۱/۸
۱۱۴۳۱۸	شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران	۴۵۰۰۰۰۰	۶۶۲,۴۰۰	۵۱۶۲۴۰۰	۳,۶۹۵,۰۰۰	۹۰۸,۰۰۰	۴,۶۰۳,۰۰۰	-۱۰/۸	۳۷/۱	-۱۷/۹
۱۱۴۰۲۵	شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان	۲۰۲۰۰۰۰	۲۲,۴۰۰	۲۰۴۲۴۰۰	۱,۶۸۰,۰۰۰	.	۱,۶۸۰,۰۰۰	-۱۷/۷	-۱۰۰/۰	-۱۶/۸
۱۱۴۲۰۰	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)	۵۳۵۰۰۰	.	۵۳۵۰۰۰	۳۳۰,۰۰۰	.	۳۳۰,۰۰۰	-۳۸/۳	-	-۳۸/۳
۱۱۴۰۱۲	شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی	۷۵۰,۰۰۰	۳,۰۰۰	۷۵۳۰۰۰	۸۶۵,۰۰۰	.	۸۶۵,۰۰۰	۱۴/۹	-۱۰۰/۰	۱۵/۳
۱۱۴۳۰۰	سازمان تبلیغات اسلامی (دستگاه اصلی)*	۱۳۰۶۴۵۳۱	۴۹۹۹۶۰	۱۳۵۶۴۴۹۱	۱۵۰۱۶,۴۲۷	۳۲۶,۳۶۰	۱۵,۳۴۲,۷۸۷	۱۳/۱	-۳۴/۷	۱۴/۹
۱۱۴۳۰۰	سازمان تبلیغات اسلامی	۵۲۶۰۰۰۰	۳۳۷,۲۸۰	۵۵۹۷,۲۸۰	۷,۰۹۲,۰۰۰	۳۲۶,۳۶۰	۷,۴۱۸,۳۶۰	۳۲/۵	-۳/۲	۳۴/۸
۱۱۴۳۱۰	مؤسسه پژوهشی و فرهنگی انقلاب اسلامی	۱,۵۱۸,۰۰۰	۶۵,۰۰۰	۱,۵۸۳,۰۰۰	۹۲۰,۰۰۰	.	۹۲۰,۰۰۰	-۴۱/۹	-۱۰۰/۰	-۳۹/۴
۱۱۴۳۱۱	بنیاد دایره‌المعارف اسلامی	۱۴۰,۰۰۰	.	۱۴۰,۰۰۰	.	.	.	-	-	-
۱۱۴۳۱۲	پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی	۳۲۳,۵۳۱	۱۰,۰۰۰	۳۳۳,۵۳۱	۳۶۴,۴۲۷	.	۳۶۴,۴۲۷	۹/۳	-۱۰۰/۰	۱۲/۶
۱۱۴۳۱۳	شورای سیاستگذاری ائمه جمعه	۸۵۳,۰۰۰	۲,۰۰۰	۸۵۵,۰۰۰	۹۸۰,۰۰۰	.	۹۸۰,۰۰۰	۱۴/۶	-۱۰۰/۰	۱۴/۹
۱۱۴۳۱۴	مرکز رسیدگی به امور مساجد	۵۵۲۰۰۰	۳۵,۰۰۰	۵۸۷,۰۰۰	.	.	.	-	-	-
۱۱۴۳۱۵	ستاد اقامه نماز	۲۲۰,۰۰۰	.	۲۲۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	.	۳۰۰,۰۰۰	۳۶/۴	.	۳۶/۴
۱۱۴۳۱۶	مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی	۴۵۱,۰۰۰	.	۴۵۱,۰۰۰	۳۸۴,۰۰۰	.	۳۸۴,۰۰۰	-۱۴/۹	.	-۱۴/۹
۱۱۴۳۱۷	مؤسسه دایره‌المعارف فقه اسلامی	۶۷,۰۰۰	.	۶۷,۰۰۰	.	.	.	-	-	-
۱۱۴۳۱۹	مرکز الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت	۲۰۰,۰۰۰	۶۸۰	۲۰۰,۶۸۰	۲۲۰,۰۰۰	.	۲۲۰,۰۰۰	۹/۶	-۱۰۰/۰	۱۰/۰
۱۱۵۶۰۰	حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی	۲۸۸۰۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۲,۹۳۰,۰۰۰	۲,۷۶۹,۰۰۰	.	۲,۷۶۹,۰۰۰	-۵/۵	-۱۰۰/۰	-۳/۹
۱۱۴۳۲۳	سازمان تبلیغات اسلامی - کمک به نهادهای آموزشی و فرهنگی	۶۰۰,۰۰۰	.	۶۰۰,۰۰۰	.	.	.	-	-	-
۱۱۴۳۵۰	ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر**	۵۰۴,۰۰۰	۵,۰۰۰	۵۰۹,۰۰۰	۵۷۴,۰۰۰	.	۵۷۴,۰۰۰	۱۲/۸	-۱۰۰/۰	۱۳/۹
۱۱۴۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۲۵,۲۵۰,۸۴۰	۳,۲۷۸,۳۹۹	۲۸,۵۲۹,۲۳۹	۱۴,۹۳۷,۳۲۹	۶,۰۹۱,۵۵۴	۲۱,۰۲۸,۸۸۳	-۲۶/۵	۸۰/۳	-۴۰/۸
۱۱۴۰۲۸	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۴,۱۵۰,۰۰۰	۱۲۸,۰۰۰	۴,۲۷۸,۰۰۰	۴,۹۵۵,۰۰۰	۹۰,۸۰	۴,۹۶۴,۰۸۰	۱۶/۰	-۹۲/۹	۱۹/۴
۱۱۴۰۴۶	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر، کتاب و مطبوعات	۴,۷۷۰,۰۰۰	.	۴,۷۷۰,۰۰۰	۳,۰۰۰,۰۰۰	.	۳,۰۰۰,۰۰۰	-۳۷/۱	۰/۰	-۳۷/۱
۱۱۴۰۹۲	سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری	۳,۲۰۰,۰۰۰	۱۳۰,۰۰۰	۳,۳۳۰,۰۰۰	۳,۲۹۶,۵۰۰	۷۲,۶۴۰	۳,۳۶۹,۱۴۰	۱/۲	-۴۴/۱	۳/۰

کد دستگاه	شرح دستگاه	قانون بودجه سال ۱۴۰۰			لایحه بودجه سال ۱۴۰۱			درصد تغییر		
		هزینه‌ای	سرمایه‌ای	جمع	هزینه‌ای	سرمایه‌ای	جمع	هزینه‌ای	سرمایه‌ای	جمع
۱۱۵۸۰۰	تهاد کتابخانه‌های عمومی کشور	۴,۳۱۹,۳۸۰	۳۵۵,۲۵۰	۴,۶۷۴,۶۳۰	۳,۹۱۷,۴۴۲	۴۴۳,۱۰۰	۴,۳۶۰,۵۴۲	-۹/۳	۲۴/۷	-۶/۷
۱۰۹۶۰۰	سازمان حج و زیارت	۱۱۲,۰۰۰	۰	۱۱۲,۰۰۰	۱۸۹,۰۰۰	۰	۱۸۹,۰۰۰	۶۸/۸	۰/۰	۶۸/۸
۱۰۱۱۰۰۰	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	۱,۸۵۸,۸۰۰	۳۱۰,۰۰۰	۲,۱۶۸,۸۰۰	۲,۱۴۷,۸۰۰	۱۱۸,۰۴۰	۲,۲۶۵,۸۴۰	۱۵/۵	-۶۱/۹	۴/۵
۱۰۹۵۰۰	سازمان اوقاف و امور خیریه	۲,۹۱۰,۰۰۰	۳,۵۰۸,۳۲۰	۶,۴۱۸,۳۲۰	۳,۰۸۰,۰۰۰	۳,۹۰۰,۰۰۰	۶,۹۸۰,۰۰۰	۵/۸	۱۱/۲	۸/۸
۱۰۹۵۰۱	دانشگاه علوم و معارف قرآنی	۴۴۵,۰۰۰	۹۲,۴۰۰	۵۳۷,۴۰۰	۵۱۷,۰۰۰	۰	۵۱۷,۰۰۰	۱۶/۲	-۱۰۰/۰	-۳/۸
۲۸۲۵۰۰	سازمان خبرگزاری جمهوری اسلامی	۱,۷۵۰,۰۰۰	۰	۱,۷۵۰,۰۰۰	۱,۹۵۰,۰۰۰	۹۰	۱,۹۵۰,۰۹۰	۱۱/۴	۱۰۰/۰	۱۱/۴
۱۱۴۹۰۰	دانشگاه مذاهب اسلامی	۵۸۰,۰۰۰	۱,۲۰۰	۵۸۱,۲۰۰	۴۳۰,۰۰۰	۰	۴۳۰,۰۰۰	-۲۵/۹	-۱۰۰/۰	-۲۶/۰
۱۱۴۰۴۳	مجمع جهانی اهل بیت	۹۵۰,۰۰۰	۵,۰۰۰	۹۵۵,۰۰۰	۸۹۰,۰۰۰	۰	۸۹۰,۰۰۰	-۶/۳	-۱۰۰/۰	-۶/۸
۱۱۴۰۴۸	دانشگاه اهل بیت	۲۳۰,۰۰۰	۵,۰۰۰	۲۳۵,۰۰۰	۲۷۰,۰۰۰	۰	۲۷۰,۰۰۰	۱۷/۴	-۱۰۰/۰	۱۴/۹
۱۱۴۰۱۰	مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات	۱۴۵,۰۰۰	۱,۲۴۰	۱۴۶,۲۴۰	۱۶۶,۵۰۰	۱,۳۶۰	۱۶۷,۸۶۰	۱۴/۸	۹/۷	۱۴/۸

* اختلاف سرجمع سازمان تبلیغات اسلامی با جمع (سازمان تبلیغات اسلامی + تابعه) به دلیل مشخص نبودن سهم دستگاه‌های تابعه از دوریدف برنامه‌های سازمان با عنوان برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی، و برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص می‌باشد.

** ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ ذیل سازمان تبلیغات اسلامی قرار گرفته ولی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ با داشتن ردیف مستقل، در سرجمع اعتبارات سازمان تبلیغات لحاظ نشده است؛ لذا میزانی از افزایش سرجمع اعتبارات سازمان تبلیغات اسلامی حاصل این ادغام است.

ب) ملاحظه‌ای در باب ادغام ردیف بودجه مراکز دینی

تأمل و ملاحظه دیگر درباره بودجه دستگاه‌های فرهنگی، ادغام ردیف اعتباری آنهاست. شاید از جمله دلایل دولت‌ها در ادغام ردیف بودجه دستگاه‌ها، کاهش هزینه‌ها، کاهش بوروکراسی، افزایش سرعت تصمیم‌گیری، افزایش سرعت پاسخگویی، تعدیل منابع انسانی و کاهش تداخل وظایف دستگاه‌ها باشد. اما تحقق این دلایل به خصوص در امور فرهنگی و دینی منوط به پیروی از سیاست‌های فرهنگی کلان کشور است. تا هنگامی که این ادغام، براساس سیاست مشخص و رویکرد علمی و پژوهشی متقن نباشد، عملاً به حذف یا کاهش بهره‌وری دستگاه‌های فرعی به خصوص درباره نهادهای فرهنگی منجر می‌شود. مضافاً این‌گونه ادغام به‌طور کلی، مسائلی چون تعارض دستگاه‌ها و نقصان در شفافیت و کاهش نظارت را در پی خواهد داشت.

اهمیت و حساسیت این ادغام درباره مراکز دینی نیز دوچندان است چراکه در برخی موارد - مانند اعتبارات شورای عالی حوزه‌های علمیه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ - این‌گونه متبادر می‌گردد که بودجه آن دستگاه رشد چشمگیری داشته است و مسائل خاص نظیر بازنمایی غلط رسانه‌ای را در پی دارد. اما در واقع نهادهای حوزوی نه‌تنها رشدی در اعتبارات نداشته‌اند بلکه گاه با کاهش شدیدی نیز مواجه هستند؛ این رشد نتیجه ادغام چند دستگاه متفاوت است که اساساً برنامه‌های متفاوتی دارند و صرفاً اعتبار دستگاه فرعی ذیل دستگاه اصلی قرار گرفته است. عمده افزایشی که شامل اعتبارات مراکز حوزوی شده - غیر از مرکز خدمات حوزه علمیه که وظیفه خدمات حمایتی و بیمه‌ای طلاب غیرشاغل را برعهده دارد که افزایش اعتبارات آن با توجه به افزایش هزینه‌های حمایتی و بیمه‌ای می‌باشد - بسیار اندک است و با توجه به افزایش حقوق و دستمزد، عملاً هیچ ابتکاری برای برنامه‌ریزی وجود ندارد.

البته این تحلیل درباره اعتبارات شورای عالی حوزه‌های علمیه با توجه به سیاست ادغام، کمی متفاوت و پیچیده است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ذیل جداول کلان منابع و مصارف بودجه، بودجه دستگاه شورای عالی حوزه‌های علمیه، در مقایسه با سال ۱۴۰۰، رشد داشته و به مبلغ ۱۷،۱۸۶،۶۹۰ میلیون ریال رسیده است اما این رشد واقعی نبوده بلکه نتیجه ادغام بودجه چند مرکز است که صرفاً شورای عالی حوزه علمیه به‌عنوان دستگاه اصلی تعریف شده است و ذیل آن بودجه دیگر دستگاه‌ها به‌عنوان دستگاه تابعه قرار گرفته است.

جدول ۷. دستگاه اصلی و تابعه نهادهای حوزوی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

عنوان دستگاه اصلی در جدول ۷	عنوان دستگاه مندرج در پیوست اطلاعات تکمیلی
شورای عالی حوزه‌های علمیه	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
	شورای عالی حوزه‌های علمیه
	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
	جامعه المصطفی العالمیه

سقف اعتبارات هزینه‌ای مصوب شورای عالی حوزه‌های علمیه در سال گذشته ۷,۵۳۰,۰۰۰ میلیون ریال و به انضمام اعتبارات مصوب از محل یارانه‌ها به میزان ۳,۳۰۰,۰۰۰ میلیون ریال بوده که در لایحه بودجه سال جاری حتی بدون در نظر داشتن اعتبارات یارانه با کاهش ۳۰ درصدی مواجه است. نظر به اینکه بیشتر کمک‌های دریافتی حوزه‌های علمیه شامل اعتبارات اجتناب‌ناپذیر (حقوق و دستمزد، کادر ستاد و مدارس و اساتید و هزینه‌های اداری عمومی) است، در عمل، هیچگونه اعتباری جهت حمایت مستقیم از آموزش و تحقیقات دینی حوزه‌های علمیه که منظور اصلی از این اعتبارات است، باقی نمی‌ماند. مضافاً با توجه به عدم تخصیص کامل و لازم اعتبارات فرهنگی در سنوات پیشین، کاهش این اعتبار روند فعالیت این مراکز را در سال آتی با مشکل جدی مواجه می‌سازد.

پیشنهاد می‌شود تجمیع و ادغام ردیف بودجه‌ای این مراکز براساس سیاست خاص خود نهادهای حوزوی پیروی شود و اعتبارات چند دستگاه که ساختار متفاوتی دارند و اهداف و برنامه‌های مختلفی را پیگیری می‌کنند، ادغام نشود؛ زیرا درنهایت موجب نقصان در شفافیت شده و به‌مرور به ضعیف شدن و یا حذف دستگاه‌های فرعی منجر می‌شود. اگر دولت به دنبال ادغام بودجه دستگاه‌های فرهنگی و دینی است، نخست باید آسیب‌شناسی و بازنگری در ساختار دستگاه‌ها و سازمان‌های فرهنگی و دینی داشته باشد و پس از هم‌افزایی این دستگاه‌ها با یکدیگر، در صورت نیاز به این ادغام و تجمیع اقدام کند. درباره ادغام و تجمیع دستگاه‌های فرهنگی دینی، پیشنهادهای متعددی وجود دارد که باید از ظرفیت خود این دستگاه‌ها و مصلحت‌های کشور و نظرات اندیشوران بهره گرفت. از جمله پیشنهادهایی که می‌توان مطرح کرد این است که این ادغام براساس اهداف و برنامه‌های اصلی این دستگاه‌ها باشد. بر این اساس، فصلی را با عنوان «مراکز آموزشی و تحقیقاتی دینی - حوزوی» ایجاد کرد و ذیل آن همه مراکز آموزشی و پژوهشی که برنامه آموزش و پژوهش‌های دینی و علمی را پیگیری می‌کنند، از امر فرهنگ به آموزش انتقال یابند. براساس این پیشنهاد، دستگاه‌هایی که فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی دارند، ذیل آموزش عالی درج شوند و اعتبارات برنامه‌های آموزش عالی نیز برای آنها لحاظ شود. گنجاندن اعتبارات دستگاه‌هایی که فعالیت‌های آموزشی دارند، ذیل فصل دین و مذهب، امری است که علاوه بر مغایرت با قوانین موجود (پیش‌تر ذکر شد)، افکار عمومی را نیز نسبت به فعالیت این دستگاه دچار انحراف می‌کند. زیرا هزینه‌های آموزشی که صرف دانش می‌شود، زیرمجموعه فرهنگ ملاحظه می‌شود. دستگاهی که

باید براساس سرانه آموزشی، اعتباراتش لحاظ شود، براساس سرانه فرهنگ تخصیص می‌گیرد. در صورت تحقق این پیشنهاد، می‌توان به عدالت آموزشی نزدیک شد. علاوه بر این، اعتبارات مختص به امور فرهنگ نیز شفافیت بیشتری خواهند داشت.

علاوه بر این، درباره مراکز حوزوی مانند شورای عالی حوزه علمیه، مرکز خدمات حوزه علمیه، شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران، شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان، مرکز خدمات حوزه علمیه، با توجه به اینکه هر کدام از آنها ساختار، فعالیت‌ها و اهداف متفاوتی را پیگیری می‌کنند، اینکه یک دستگاه را اصلی و بقیه را فرعی لحاظ کنیم، بر دشواری اداره آنها می‌افزاید. بازسازی ساختار این‌گونه نهادها نیازمند ایجاد هماهنگی بیشتر در ساماندهی برنامه‌های فرهنگی، تبلیغی و ترویجی ویژه طلاب است تا بهتر بتوان از این ظرفیت در امر تبلیغ دین و ترویج فرهنگ اسلامی و مقابله با شبهات دینی استفاده کرد. برای استفاده هرچه بیشتر دستگاه‌های دینی دیگر (مانند سازمان تبلیغات اسلامی، دفتر سازمان تبلیغات اسلامی، شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان اوقاف و امور خیریه) از ظرفیت حوزه‌های علمیه و طلاب آموزش‌دیده در حوزه‌های علمیه و پژوهش‌های دینی نیز باید در بودجه این نهادها، ملاحظات و الزاماتی ایجاد شود و سهم تبلیغ دین و استفاده از ظرفیت‌های حوزه‌های علمیه، در هریک از این دستگاه‌ها که بخشی از اعتبارات تبلیغی را استفاده می‌کنند، مشخص شود.

در خصوص اعتبارات سایر دستگاه‌های دینی تبلیغی نیز ملاحظاتی وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می‌شود. با عنایت به اینکه مأموریت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در خارج از کشور تعریف شده است، عمده هزینه‌های این سازمان به صورت ارزی است. از این رو پس از اعمال تحریم‌های ظالمانه مشکلات متعددی در فعالیت‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور به وجود آمده است که عمده این مشکلات ناشی از عدم افزایش بودجه سازمان مزبور متناسب با افزایش نرخ ارز است. جدول زیر وضعیت اعتبارات سازمان و قدرت خرید ارز را در یازده سال اخیر نشان می‌دهد. با وجود افزایش ۲۰ برابری نرخ ارز (یورو) از سال ۱۳۹۰ تاکنون (از ۱۵,۴۰۰ ریال در سال ۹۰ به بیش از ۳۰۰,۰۰۰ ریال در سال جاری رسیده است)، اما بودجه سازمان طی این دهه در مجموع تنها چهار برابر افزایش یافته است. بر این اساس توان خرید ارز از حدود ۲۹ میلیون یورو در سال ۱۳۹۰ به ۵ میلیون یورو در سال جاری کاهش یافته است. این در حالی است که به‌رغم تلاش‌ها و اقدام‌های انجام شده طی دوره مذکور با کاهش حداکثری هزینه‌ها، هم‌اکنون این سازمان برای پایین‌ترین سطح فعالیت خود، سالیانه حداقل نیاز به ۱۲ میلیون یورو دارد.

جدول ۸. اعتبارات سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و قدرت خرید ارز از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰

سال	بودجه ابلاغی سازمان (تومان)	تغییرات بودجه نسبت به سال قبل	میزان خرید ارز (یورو)	نرخ متوسط خرید ارز (تومان)
۱۳۹۰	۸۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۵٪ افزایش	۲۹,۶۱۳,۱۰۱	۱,۵۴۳
۱۳۹۱	۹۸,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۲۲٪ افزایش	۱۷,۳۱۰,۰۱۷	۲,۲۴۲
۱۳۹۲	۱۱۱,۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۴٪ افزایش	۱۵,۳۸۹,۳۷۴	۲,۶۴۳
۱۳۹۳	۱۱۰,۲۵۶,۰۰۰,۰۰۰	۱٪ کاهش	۱۸,۸۳۴,۳۳۳	۳,۲۱۶
۱۳۹۴	۱۲۴,۰۱۸,۰۰۰,۰۰۰	۱۲٪ افزایش	۱۶,۱۱۴,۳۴۲	۳,۳۷۰
۱۳۹۵	۱۳۵,۸۳۶,۱۰۰,۰۰۰	۹٪ افزایش	۱۵,۵۱۸,۹۴۱	۳,۵۴۷
۱۳۹۶	۱۶۵,۹۶۸,۱۰۰,۰۰۰	۲۲٪ افزایش	۲۰,۰۱۴,۴۵۸	۴,۱۳۶
۱۳۹۷	۲۰۳,۶۹۹,۹۰۰,۰۰۰	۲۳٪ افزایش	۱۳,۴۰۶,۶۰۱	۶,۷۲۵
۱۳۹۸	۲۱۳,۴۰۰,۱۰۰,۰۰۰	۴٪ افزایش	۹,۰۵۰,۰۰۰	۱۲,۳۰۳
۱۳۹۹	۲۲۳,۰۹۹,۹۰۰,۰۰۰	۴٪ افزایش	۴,۵۴۱,۲۶۶	۲۵,۱۸۸
۱۴۰۰ (تاکنون)	۳۲۰,۰۹۹,۸۰۰,۰۰۰	۴۳٪ افزایش	۳,۶۹۲,۶۶۰	۳۰,۴۹۰

مأخذ: برداشتی آزاد از قوانین بودجه سنواتی و گزارش‌های تفریغ بودجه به همراه تحلیل معاونت اداری و مالی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

عدم افزایش متناسب بودجه، چالش‌های متعددی را برای سازمان به وجود آورده و در حال حاضر این سازمان را در وضعیت بحرانی قرار داده است. اهم این پیامدها به شرح ذیل است:

۱. تعلیق فعالیت برخی از نمایندگی‌های فرهنگی

با وجود تلاش‌های جدی در سال‌های اخیر و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای تأسیس نمایندگی‌های فرهنگی در سه قاره جهان با بهره‌گیری از ظرفیت موافقتنامه‌ها و اسناد امضا شده با دیگر کشورها و طی فرایند قانونی آنها، متأسفانه فعالیت نمایندگی‌های فرهنگی در کرواسی، آمریکا (نیویورک)، ونزوئلا، سنگال، روسیه (بنیاد ایران‌شناسی مسکو)، استرالیا، هند (حیدرآباد)، سیرالئون، ترکیه (ارزروم)، قزاقستان (آلماتی)، چین (شانگهای)، افغانستان (مزار شریف و جلال‌آباد)، پاکستان (مرکز تحقیقات، مولتان، راولپندی و حیدرآباد) به حالت تعلیق درآمده است.

۲. کاهش نیروهای محلی و بومی نمایندگی‌های فرهنگی ایران در خارج از کشور

بر اثر کاهش توان خرید ارز، سازمان ناچار به تعدیل نیروهای محلی کیفی نمایندگی‌ها شد و از ۴۲۰ نفر هم‌اکنون به ۲۵۰ نفر کاهش یافته است.

۳. کاهش اعزام مأموران ثابت به خارج از کشور

سازمان دارای ۲۲۰ پست در خارج از کشور است که در اثر کمبود اعتبار برای تأمین ارز و تعلیق نمایندگی‌ها در حال حاضر صرفاً از ۲۵ درصد این ظرفیت در خارج از کشور استفاده می‌کند.

۴. کاهش حجم اعزام‌های موقت دارای ضرورت فرهنگی به خارج از کشور

در دوره چهارساله اخیر حجم اعزام‌های موقت دارای ضرورت، کاهش چشمگیری داشته است و در حال حاضر صرفاً شامل اعزام‌های موردی جهت سرپرستی نمایندگی‌هاست.

۵. باز شدن مسیر برای حضور جریان‌های معاند و کشورهای رقیب به‌جای جمهوری اسلامی ایران

یکی دیگر از مشکلاتی که در اثر عدم حضور فرهنگی کشورمان حادث شده است، باز شدن فضا و زمینه برای حضور سایر کشورها و رقبای منطقه‌ای به‌جای جمهوری اسلامی ایران است. بر این اساس فضا برای حضور و تبلیغ منفی رقبای فرهنگی ایران در سایر کشورها به‌ویژه در زمینه ایران‌هراسی، شیعه‌هراسی و اسلام‌هراسی هموار شده است.

۶. سلب اعتماد بین‌المللی در تبادلات فرهنگی

افزایش تبلیغات منفی رسانه‌های معاند و سلب اعتماد بین‌المللی در ارتباطات فرهنگی با دنیا در اثر عدم حضور ایران آسیب دیگری است که موجب شده برخی از نشست‌های گفتگوهای منطقه‌ای سازمان به‌علت مشکلات ارزی لغو شود.

جدول ذیل میزان سرمایه‌گذاری ۹ کشور در حوزه فرهنگی بین‌المللی را در کشورهای دیگر، نشان می‌دهد.

جدول ۹. مشخصات سازمان / نهادهای متولی دیپلماسی فرهنگی در برخی از کشورها

نام کشور	نام سازمان/نهاد/مؤسسه	بودجه تقریبی سال ۲۰۲۰ (میلیون یورو)	تعداد دفتر خارجی
آلمان	مؤسسه فرهنگی گوته	۳۳۸	۱۵۹ دفتر در ۹۸ کشور
فرانسه	آلیانس فرانس (کمپوس و...)	۷۱۸	۸۳۲ مرکز در ۱۳۱ کشور
اسپانیا	مؤسسه فرهنگی سروانتس (و...)	۶۷۲	۸۷ دفتر در ۴۴ کشور
آمریکا	معاونت روابط عمومی و دیپلماسی عمومی	۱۸۰۰	---
انگلستان	شورای فرهنگی بریتانیا	۸۹۸	۱۹۱ دفتر در ۱۱۸ کشور
ژاپن	سازمان فرهنگ ژاپن	۲۱۰	۲۵ دفتر در ۲۴ کشور
ترکیه	سازمان دیانت، یونس امره	۶۹۲	۵۸ دفتر در ۴۸ کشور
آذربایجان	اداره تبلیغ ارزش‌های معنوی آذربایجان و سایر نهادها	۱۰۵	---
ایران	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۹	۸۰ نمایندگی در ۶۲ کشور

مأخذ: برداشتی آزاد از تحلیل معاونت اداری و مالی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

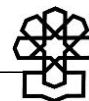
در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی که اهداف، وظایف و فعالیت‌هایش طبق قانون در سطح بین‌الملل تعریف شده است، محروم از سهمیه بودجه ارزی (و یا معادل ریالی آن همانند وزارت امور خارجه) بوده و نوسانات و تبدیل نرخ ارز از محل بودجه هزینه‌ای در بازار آزاد، با هدف تأمین هزینه‌های خارج کشور، این سازمان را با مشکل جدی روبه‌رو ساخته است. پیشنهاد می‌شود برای

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ پیش‌بینی سهمیه ارزی (و یا معادل ریالی آن همانند ردیف وزارت امور خارجه -هزینه‌های خارج از کشور به‌عمل آید).

ج) درباره اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه سال ۱۴۰۱

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی براساس قانون اهداف و وظایف خود یکی از متولیان اصلی حوزه فرهنگ و هنر به‌شمار می‌آید. این وزارت شامل چندین نهاد و سازمان در زیرمجموعه خود است که عبارتند از:

- انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
  - بنیاد بین‌المللی فرهنگی هنری امام رضا (ع)
  - بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای
  - پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
  - سازمان امور سینمایی و سمعی بصری
  - سازمان اوقاف و امور خیریه
  - سازمان حج و زیارت
  - سازمان خبرگزاری جمهوری اسلامی
  - سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
  - ستاد عالی کانون‌های فرهنگی هنری مساجد
  - شورای فرهنگ عمومی
  - نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
- همچنین امور زیر هم در حوزه فعالیت‌های اصلی این وزارتخانه قرار می‌گیرند:
- ترویج فرهنگ قرآن کریم و عترت طاهرین (علیهم‌السلام)
  - فعالیت‌های فرهنگی، هنری، مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی
  - مراکز، مؤسسه‌ها، کانون‌ها، انجمن‌ها، مجامع و سایر تشکل‌های فرهنگی، هنری، مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی
  - دوره‌های آموزش عالی علمی - کاربردی فرهنگ و هنر
  - تأمین خدمات اجتماعی، درمانی و اعتباری نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران
  - معرفی و بزرگداشت عالمان و متفکران عرصه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران و احیا و انتشار آثار ارزنده آنان و همچنین معرفی آثار فرهنگی و تمدن اسلام و ایران
  - مؤسسات خبری و نمایندگی‌های خبرگزاری و رسانه‌های خارجی
  - توسعه و آموزش زبان فارسی در خارج از کشور
  - فعالیت‌های فرهنگی - تبلیغاتی در خارج از کشور

- ارزشیابی هنرمندان، نویسندگان و شاعران کشور
  - فناوری اطلاعات و رسانه‌های دیجیتال
  - مراکز فرهنگی هنری چندمنظوره (فرهنگی، هنری و رسانه‌ای)
  - برگزاری نمایشگاه‌ها، جایزه‌های مختلف کتاب و مدیریت یارانه‌های فرهنگی
  - توسعه کتاب و کتابخوانی
  - امور چاپ و نشر
  - مجامع، تشکل‌ها و فعالیت‌های فرهنگی
  - امور مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی و خبرگزاری‌های داخلی
  - هنرهای نمایشی، موسیقی و تجسمی
  - مد و لباس
  - آموزش‌های فرهنگی و هنری
  - حقوق مالکیت معنوی، ملی و بین‌المللی
- با توجه به جایگاه و وظایف این وزارتخانه، به‌منظور بررسی لایحه بودجه سال آتی که نخستین لایحه بودجه‌ای پیشنهادی دولت سیزدهم می‌باشد، لازم است مروری به برنامه‌های این دولت در حوزه فرهنگ داشته باشیم.
- در برنامه‌های وزیر محترم فرهنگ هدف‌گذاری زیر انجام شده است:
- احیای شأن سیاستگذاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
  - توجه به فرهنگ، فراتر از ساختارهای موجود
  - حل مسائل و معضلات مدیریت فرهنگی
  - ایجاد هم‌افزایی با سایر دستگاه‌های فرهنگی
  - ارتقای منابع انسانی
  - حمایت از جبهه فرهنگی انقلاب
  - بازمهندسی و بازطراحی ساختار وزارتخانه
  - اقتصاد فرهنگ (شامل خودکفایی صنعت چاپ و نشر، تقویت صندوق هنر، تقویت صنایع خلاق)
  - تغییر آرایش رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران
  - تقویت و ارتقای دیپلماسی فرهنگی
- این اهداف ذیل سه رویکرد حمایت، هدایت و نظارت و پرهیز از مداخله مستقیم و بی‌جا تعریف شده‌اند. با توجه به این ساختار، وظایف و اهداف، اعتبارات مربوط به مجموعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با شماره دستگاه ۱۱۴۰۰۰ قابل شناسایی است، مورد بررسی قرار خواهیم داد.

کلیات:

رویکرد عمومی بودجه‌نویسی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ حذف بسیاری از حواشی و توضیحاتی بوده که پیرامون دستگاه‌ها و برنامه‌های ذیل آنها ارائه می‌شود. بدین معنا که، در بودجه سال گذشته در ذیل ردیف اعتباری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چند زیرمجموعه اصلی این وزارتخانه نیز ردیف اعتباری مستقلی داشتند و برنامه‌ها و میزان اعتبارات آنها مشخص بود. اما در لایحه جدید کل دستگاه‌های تابعه و برنامه‌ها و اعتباراتشان ذیل ۲۳ برنامه وزارتخانه قرار گرفته‌اند. البته در پیوست اطلاعات تکمیلی لایحه بودجه و جداول آن دستگاه‌های تابعه و برنامه‌های تجمیع شده آنها تا حدی مشخص شده‌اند. تدوین‌کنندگان لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ ذیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعتبارات ۱۳ دستگاه و نهاد، به‌عنوان دستگاه‌های تابعه این وزارتخانه، را در هم تجمیع کرده‌اند^۱ که عناوین آنها به این شرح است:

۱. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۲. سازمان اوقاف و امور خیریه
۳. سازمان حج و زیارت
۴. سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری
۵. سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
۶. سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۷. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر، کتاب و مطبوعات
۸. مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات
۹. نهاد کتابخانه‌های عمومی
۱۰. دانشگاه علوم و معارف قرآنی
۱۱. دانشگاه مذاهب اسلامی
۱۲. مجمع جهانی اهل بیت
۱۳. دانشگاه اهل بیت

وضعیت اعتبارات:

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برای این وزارتخانه با شماره ردیف ۱۱۴۰۰۰ در جدول شماره ۱۰ با ۲۳ ردیف برنامه معادل ۵۰،۳۸۲،۴۳۵ میلیون ریال (پنج هزار و هشتاد و دو میلیارد و دویست و چهل و سه میلیون تومان) برآورد شده است که در نگاه اول دارای این ویژگی‌هاست:

بیش از ۷۸ درصد اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مربوط به اعتبارات هزینه‌ای است.

۱. این تجمیع اعتبارات باعث می‌شود برای احتساب میزان رشد و مقایسه اعتبار وزارتخانه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و با سنوات گذشته مانند قانون بودجه سال ۱۴۰۰ دچار خطا شویم زیرا ترکیب حاضر با قوانین بودجه‌ای در سنوات گذشته متفاوت است. لذا در بررسی میزان افزایش یا کاهش اعتبارات وزارتخانه باید دقت داشت.

۱۱/۴ درصد از کل اعتبارات این وزارتخانه مربوط به حقوق و دستمزد است.
 ۱۴/۵ درصد از اعتبارات هزینه‌ای این دستگاه به حقوق و دستمزد تعلق دارد.
 ۲۱ درصد از اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مربوط به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای است.
 نسبت درآمد این وزارتخانه به کل بودجه آن ۰/۶۴ درصد است.

جدول ۱۰. اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیون ریال)

مجموع	مصارف اختصاصی (هزینه‌ای)	مصارف عمومی			
		جمع	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	هزینه‌ای	
۵۰,۳۸۲,۴۳۵	۳۲۳,۳۰۰	۵۰,۰۵۹,۱۳۵	۱۰,۶۳۵,۸۶۴	۳۹,۴۲۳,۲۷۱	
				حقوق و دستمزد	سایر
				۵,۷۲۲,۹۵۲	۳۳,۷۰۰,۳۱۹

برنامه‌ها:

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برخلاف رویه سنوات گذشته، تدوینگران لایحه به سمت تجمیع برنامه‌های اجرایی دستگاه‌ها نیز رفته و برخی از برنامه‌هایی که در سنوات گذشته با جزئیات مفصل بیان می‌شد را در هم ادغام کرده و به‌عنوان یک برنامه معرفی کرده‌اند. این امر در برنامه‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هم اعمال شده است. چنانکه در لایحه حاضر برای وزارتخانه و ۱۳ دستگاه تابعه آن، تنها ۲۳ ردیف برنامه در نظر گرفته شده است. به‌عنوان مثال «برنامه حمایت از توسعه هنر» در سنوات گذشته حداقل شامل سه برنامه مربوط به «حمایت و صیانت از موسیقی ملی»، «حمایت و گسترش هنرهای نمایشی» و «حمایت و گسترش هنرهای تجسمی» بود که در هم ادغام شده و با یک عنوان در ذیل دستگاه قرار گرفته‌اند.

با این وصف آنچه در برنامه‌های ذیل این دستگاه قابل مشاهده است و براساس آن اعتبارات تخصیص می‌یابد در بردارنده ۲۳ عنوان است. با توجه به اعتباراتی که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برای وزارتخانه در نظر گرفته شده، بیشترین اعتبار مربوط به «برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی» است که به‌صورت هزینه‌ای و یارانه‌ای لحاظ شده است. اعتبار این برنامه بیش از ۲۹ درصد از اعتبارات وزارتخانه را در لایحه بودجه شامل می‌شود. در جدول زیر می‌توان نسبت اعتبارات برنامه‌های ذیل این وزارتخانه با مجموع اعتبار آن مقایسه کرد.

جدول ۱۱. برنامه‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و نسبت آن با اعتبار کل وزارتخانه

شماره	عنوان برنامه	نسبت هر برنامه به کل اعتبار (درصد)
۱۷۰۳۰۶۵۰۰۰	برنامه ارتقای مشارکت‌های اجتماعی و مردمی و خیرین شامل همکاری‌های دولت، مردم و بخش‌های غیردولتی	۰,۰۴
۱۷۰۳۰۱۸۰۰۰	برنامه حمایت از طراحی، الگوسازی، تولید و نظارت بر عرضه مد و لباس	۰,۰۸
۱۸۰۳۰۰۲۰۰۰	برنامه ارائه خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی و فوق برنامه دانشجویان	۰,۲۹
۱۷۰۳۰۷۴۰۰۰	برنامه اصلاح و ترویج سبک زندگی با رویکرد اسلامی - ایرانی	۰,۳
۱۷۰۱۰۲۴۰۰۰	برنامه ساماندهی و اعزام زائران به حج تمتع، عمره و عتبات عالیات	۰,۳۸
۱۷۰۳۰۶۸۰۰۰	برنامه ارتقای شاخص‌ها و رشد اقتصادی	۰,۴۲
۱۷۰۵۰۴۳۰۰۰	برنامه حمایت از تولید محتوای فرهنگی و هنری در فضای مجازی	۰,۴۸
۱۸۰۲۰۸۴۰۰۰	برنامه راهبری و توسعه مشارکت در اجرای برنامه‌های تعلیم و تربیت با مجوز وزارت آموزش و پرورش	۰,۵۴
۱۳۰۲۰۳۴۰۰۰	برنامه ارائه خدمات یکپارچه دولت هوشمند (الکترونیکی)	۰,۷۳
۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱,۸۰
۱۷۰۱۰۷۴۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و هماهنگی فعالیت‌های فرهنگی برون‌مرزی	۱,۹۲
۱۸۰۳۰۰۱۰۰۰	برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص	۲,۰۴
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه برنامه‌ریزی، راهبری و نظارت	۲,۹۹
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های قرآنی و کانون‌های فرهنگی هنری مساجد و بسیج محلات	۳,۷۰
۱۷۰۱۰۱۳۰۰۰	برنامه تأمین فضاهای آموزشی و حمایت از امور طلاب و روحانیون مذاهب اسلامی	۴,۱۷
۱۷۰۳۰۷۱۰۰۰	برنامه شناسایی، گردآوری، ساماندهی، حفاظت و اشاعه اسناد ملی، آثار مکتوب و غیرمکتوب خطی و غیرخطی	۴,۲
۱۷۰۳۰۶۶۰۰۰	برنامه حمایت از توسعه هنر	۴,۷۰
۱۹۰۳۰۵۰۰۰۰	برنامه حمایت از امور رفاهی و اجتماعی نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران (صندوق هنر)	۶,۵
۱۷۰۳۰۷۳۰۰۰	برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی و ارتقای دانش و فناوری‌های نوین صنعت سینما	۶,۶۹
۱۷۰۳۰۷۰۰۰۰	برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل	۸,۹۴
۱۷۰۱۰۷۶۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاء، اماکن مذهبی و موقوفات	۹,۳۱
۱۷۰۵۰۴۱۰۰۰	برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۱۰,۴۶
۱۷۰۳۰۶۷۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی	۲۹,۲۸

در خصوص این برنامه‌ها ذکر چند نکته قابل توجه است:

بیشتر این برنامه‌ها در بین یک یا چند دستگاه تابعه وزارتخانه توزیع شده‌اند (برای آگاهی بیشتر به جدول ۲ پیوست رجوع شود). برای مثال «برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی» در بین ۹ دستگاه تابعه ذیل این وزارتخانه توزیع شده است. تنها هشت برنامه به خود این وزارتخانه مربوط می‌شود که برخی از آنها حداقل با توجه به عناوینشان (با توجه به اینکه جزئیات آن در لایحه نیست) از نظر ساختاری با اهداف و رویکردهای برنامه وزیر تا حدودی همخوانی دارند که شامل:

- برنامه حمایت از توسعه هنر (اقتصاد فرهنگ)،
  - برنامه برنامه‌ریزی، راهبری و نظارت (احیای شأن سیاستگذاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)،
  - برنامه ارتقای شاخص‌ها و رشد اقتصادی (اقتصاد فرهنگ)،
  - برنامه اصلاح و ترویج سبک زندگی با رویکرد اسلامی - ایرانی (توجه به فرهنگ، فراتر از ساختارهای موجود و حمایت از جبهه فرهنگی انقلاب)،
  - برنامه حمایت از تولید محتوای فرهنگی و هنری در فضای مجازی (تغییر آرایش رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران)،
  - برنامه حمایت از طراحی، الگوسازی، تولید و نظارت بر عرضه مد و لباس (توجه به فرهنگ، فراتر از ساختارهای موجود و حمایت از جبهه فرهنگی انقلاب)،
  - برنامه حمایت از امور رفاهی و اجتماعی نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران (صندوق هنر)(ارتقای منابع انسانی)،
  - برنامه راهبری و توسعه مشارکت در اجرای برنامه‌های تعلیم و تربیت با مجوز وزارت آموزش و پرورش (توجه به فرهنگ، فراتر از ساختارهای موجود و حمایت از جبهه فرهنگی انقلاب).
- برخی از برنامه‌ها با اهداف و وظایف این وزارتخانه نسبت چندانی ندارند. به‌عنوان مثال «برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص» که یک برنامه از «فصل آموزش عالی» از «امور آموزش و پژوهش» است، ارتباطی با وظایف اصلی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ندارد، بلکه این اعتبار مربوط به سه دانشگاه علوم و معارف قرآنی، مذاهب اسلامی و اهل بیت (علیهم‌السلام) است که به‌عنوان دستگاه تابعه در ذیل وزارتخانه جمع شده‌اند. گفتنی است این رسالت آموزشی پیش‌تر توسط سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی برحسب وظایف قانونی از طریق سه دانشگاه مذکور انجام می‌شد.

اینکه برنامه‌ای ذیل یک وزارتخانه در نظر گرفته شود و اعتباری برای آن تعیین شود اما اجرای آن منوط به مجوز دستگاه دیگری باشد، به لحاظ نظارتی و اجرایی می‌تواند مشکلاتی را ایجاد کند. «برنامه راهبری و توسعه مشارکت در اجرای برنامه‌های تعلیم و تربیت با مجوز وزارت آموزش و پرورش» ذیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار دارد اما اجرای آن منوط به مجوز وزارت آموزش و پرورش است. این اشکال حقوقی از منظر تداخل وظایف است چراکه می‌توان این فرض را در نظر گرفت که دستگاه

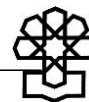
دیگر چنین مجوزی را صادر نکنند، در آن صورت بودن چنین برنامه‌ای در اسناد بودجه‌ای دارای اشکال است و تنها باری را بر این وزارتخانه قرار داده که تصمیم‌گیری در مورد آن خارج از حوزه اختیار وزارتخانه است. این مجوز یا لازم است خارج از جداول و برنامه‌ها در تبصره‌های ماده‌واحد درج گردد، یا آنکه در قانون یا مقرره‌ای مجزای از بودجه ترتیبات لازم را طی کند.

کلی بودن برنامه‌ها هرچند در خوانش و بررسی‌های اولیه مفید است و به دستگاه‌ها اجازه می‌دهد تا با اختیارات بیشتری اعتبارات خود را در دو شاخه کلی هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هزینه کنند، اما بررسی و نظارت و تدقیق در آنها را برای نظام‌های نظارتی دشوارتر می‌سازد زیرا هریک از دستگاه‌ها در کنار فعالیت‌های اصلی خود مسائل و موضوع‌های خرد و تخصصی دارند که در قوانین بودجه در سنوات گذشته ثبت شده بود و امکان رصد و پیگیری آنها فراهم می‌شد. اما در لایحه پیش رو این امر از شفافیت خارج شده است.

تملك دارایی‌های سرمایه‌ای:

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از بابت هشت برنامه اعتباراتی را بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای خود دریافت می‌کند:

۱. برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی (۱/۱۵ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۲. برنامه ایجاد و توسعه و تجهیز فضاهای فرهنگی کشور (۶۰/۲ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۳. برنامه توسعه دولت الکترونیک (۰/۷۷ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۴. برنامه شناسایی، گردآوری، ساماندهی، حفاظت و اشاعه اسناد ملی، آثار مکتوب و غیرمکتوب خطی و غیرخطی ملی و ارائه خدمات به مراجعان (۱/۱۱ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۵. برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی (۰/۰۲ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۶. برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال (۰/۰۰۱ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۷. برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاع، اماکن مذهبی و موقوفات (۳۶/۶۷ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت)،
  ۸. برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل (۰/۰۹ درصد از اعتبارات تملک دارایی وزارت).
- کل اعتبار برآورد شده مربوط به این برنامه‌ها ۱۰،۶۳۵،۸۶۴ میلیون ریال (معادل ۱۰۶۳ میلیارد و ۵۸۶ میلیون تومان) است. این میزان اعتبار ۲۱ درصد از کل اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ شامل می‌شود (اطلاعات کامل در جدول ۴ پیوست قابل مشاهده است).
- در خصوص طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی توجه به چند نکته قابل توجه است:

بیشتر این اعتبارات مربوط به برنامه ایجاد و توسعه و تجهیز فضاهای فرهنگی کشور است که برای احداث چهار مجتمع فرهنگی و هنری در کرمانشاه، موزه هنرهای معاصر در تبریز، زاهدان، مشهد، همدان، ۴۰ پروژه مجتمع فرهنگی و هنری (نامشخص) و مطالعه و احداث ۱۵ مجتمع فرهنگی و هنری در مراکز استان‌ها (نامشخص)، بنیاد رودکی، کتابخانه‌های عمومی و تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات در نظر گرفته شده است. پس از آن «برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاع، اماکن مذهبی و موقوفات» قرار دارد که مربوط به ستاد بازسازی عتبات عالیات است.

بخشی از اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که مربوط به احداث مجتمع فرهنگی و هنری در چند شهر مختلف کشور بود برخلاف قانون بودجه سال ۱۴۰۰ در لایحه به‌عنوان پروژه استانی از سرجمع اعتبارات این وزارتخانه به بودجه استان مربوطه انتقال یافته است. افزایش قابل توجه اعتبارات این بخش از ۴ هزار میلیارد ریال مصوب سال ۱۴۰۰ به ۱۰ هزار میلیارد ریال در برآورد سال ۱۴۰۱ از چند امر ناشی می‌شود:

- افزایش سنواتی بودجه که تابع افزایش عمومی اعتبار لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ است،
  - افزوده شدن اعتبار مربوط به سازمان اسناد و کتابخانه ملی،
  - مهم‌ترین عامل، انتقال اعتبار مربوط به «ستاد بازسازی عتبات عالیات-کمک» از ردیف‌های متفرقه در قانون سال ۱۴۰۰ به ردیف مربوط به «برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاع، اماکن مذهبی و موقوفات» می‌باشد. حجم این اعتبار ۳۶/۶۷ درصد از اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای وزارت فرهنگ در این لایحه است که باعث افزایش چشمگیر اعتبارات این بخش شده است.
- افزایش سنوات اجرای این پروژه‌ها که گاهاً عمری معادل چند دهه دارند و بیشتر آنها بین ۲۰ تا ۳۰ سال درازای زمان اجرایشان بوده و هنوز به اتمام نرسیده‌اند از جمله مواردی است که باید مدنظر قرار داد. این موضوع از عوارض مهم در برنامه‌ریزی توسعه‌ای در حوزه فرهنگ نیز به‌شمار می‌آید که در این خصوص لازم است ابتدا ضمن ارزیابی از چرایی عدم پایان یافتن اجرای این پروژه‌ها، نسبت به اینکه ضرورت آنها هنوز برقرار است یا خیر، نیز بررسی مجدد صورت گیرد.
- در مورد برنامه «راهبری، نظارت و اداره امور بقاع، اماکن مذهبی و موقوفات» با شماره طبقه‌بندی ۱۷۰۱۰۷۶۰۰۰ که در ذیل فصل دین و مذهب در پیوست یک لایحه بودجه است، هیچ توضیحی ارائه نشده است. هرچند در جدول ۷-۱ پیوست چهارم مربوط به اعتبارات متفرقه انتقال یافته به جداول ۷ و ۱۰ ماده‌واحد ۱۴۰۱ نسبت به انتقال آن شرحی بیان شده اما در بخش مربوط به تملک دارایی سرمایه‌ای توضیحاتی ارائه نشده است. از این رو لازم است شفاف‌سازی بیشتری از سوی تدوین‌کنندگان لایحه در مورد این برنامه انجام پذیرد.

درآمدها:

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در دو بخش اصلی «درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات» و «درآمدهای حاصل از مالکیت دولت» از دستگاه‌هایی است که درآمدزایی می‌کند. به گونه‌ای که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ برآورد شده این وزارتخانه ۴۷۵،۸۰۰ میلیون ریال (معادل ۴۷ میلیارد و ۵۸۰ میلیون تومان) درآمد خواهد داشت که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ که درآمد ۲۱۶،۵۰۰ ریالی (۲۱ میلیارد و ۶۵۰ میلیون تومان) داشته، افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد. البته بخش عمده افزایش درآمد وزارتخانه مربوط به درآمد ۲۳۷،۸۰۰ ریالی (۲۳ میلیارد و ۷۸۰ میلیون تومانی) سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران است که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به‌عنوان دستگاه‌های تابعه وزارت فرهنگ درآمد است. در جدول ۵ پیوست جزئیات کامل قابل مشاهده است.

نکات قابل توجه در مورد درآمدهای وزارت فرهنگ در لایحه بدین شرح است:

۳۲/۱ درصد از درآمدهای وزارتخانه به‌صورت عمومی است و در مقابل ۶۷/۹ درصد نیز به‌صورت اختصاصی است.

تنها ۶/۳ درصد از درآمدهای وزارتخانه به‌صورت استانی و مابقی ملی است.

بیشترین درآمد وزارتخانه از بابت «درآمد حاصل از فروش سایر کالاها» در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران است که ۱۶۰،۰۰۰ میلیون ریال (معادل ۱۶ میلیارد تومان) است.

پس از آن «عوارض حاصل از اخذ ۱۰ درصد درآمد از طریق عرضه برخی بازی‌های خارجی شامل بازی‌های قابل اجرا در تلفن همراه نمایشگر هوشمند، رایانه شخصی، کنسولی و تحت مرورگر» است که ۱۰۰،۰۰۰ میلیون ریال (معادل ۱۰ میلیارد تومان) درآمدزایی دارد. این درآمد مربوط به بند «م» تبصره «۶» ماده واحده می‌باشد که در آن تأکید شده که «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است از عرضه‌کنندگان انواع بازی‌های خارجی قابل نصب در رایانه، تلفن‌های همراه و کنسول عوارضی معادل ده درصد (۱۰٪) قیمت فروش را اخذ و به حساب درآمدی ۱۶۰۱۷۸ جدول شماره ۵ این قانون نزد خزانه‌داری کل واریز نماید. وجوه حاصله از محل ردیف ۵۴- ۷۳۰۰۰۰۰ جدول شماره ۱-۷ این قانون در اختیار وزارتخانه فرهنگ و ارشاد اسلامی (بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای) قرار می‌گیرد تا صرف حمایت از توسعه بازی‌های تولید داخل شود.»

با توجه به اهمیتی که سرگرمی‌هایی مانند بازی‌های رایانه‌ای در میان نوجوانان و جوانان به‌وجود آمده ضرورت هدایت مناسب فضای این سرگرمی به سمت دور نگه داشتن از تبلیغات ضدفرهنگی و ضدارزشی ماشین‌های فرهنگ‌سازی بیگانه توجه ویژه‌ای را بیش از این می‌طلبد.

در این زمینه برابر بررسی‌های به‌عمل آمده در دیوان محاسبات^۱ در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۰، درآمد عمومی مصوب برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های تابعه آن مبلغ ۱۵۱،۵۰۰ میلیون ریال بوده که در بازه مذکور مبلغ ۲،۰۱۷ میلیون ریال از آن وصول شده است. همچنین درآمد اختصاصی مصوب که برای مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات و خود وزارتخانه بوده به مبلغ ۴۰،۰۰۰ میلیون ریال تعیین شده بوده که در همین بازه زمانی مبلغ ۱۲،۰۱۷ میلیون ریال وصولی داشته است. البته انتظار می‌رود با توجه به کم شدن فشارهای ناشی از بحران کرونا بر فعالیت‌های فرهنگی و هنری، در شش ماهه دوم بخشی از آن جبران شود. برای تحقق این درآمد نیاز به ایجاد گلوگاه‌هایی است که بتوان از مصرف‌کننده عوارض مربوطه را اخذ کرد. به‌نظر می‌رسد تحقق این درآمد از طریق سازوکارهایی که وزارت امور اقتصادی و دارایی در اختیار دارد و یا می‌تواند ایجاد کند، قابل حصول باشد. لذا پیشنهاد می‌شود در ابتدای بند «م» تبصره «۶» به‌جای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی مسئول اخذ این عوارض شود.

در نگاه نخست به‌نظر می‌رسد که سهم وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای درآمدزایی بسیار پایین است. چنانکه مطابق لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سهم درآمدهایی که از طرف وزارتخانه فراهم می‌شود تنها ۰/۰۰۳ درصد از مجموع درآمدهای ذکر شده در آن است.

در این نوشتار ضمن فراهم آوردن شناختی نسبی از وضعیت اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سعی گردید ابعادی از اعتباراتی که در این لایحه به این وزارتخانه اختصاص یافته تبیین شود. منتهی نکاتی به‌عنوان مسائل این حوزه در نظام بودجه‌ریزی وجود دارد که با انطباق با برنامه‌های وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند:

مردمی‌سازی فرهنگ با ایجاد عدالت فرهنگی: بسیاری از روستاها و شهرهای کشور از حداقل فضاها فرهنگی، برخوردار نیستند. عدم برخورداری از چنین فضاهایی علاوه بر اینکه فرصت دسترسی آنها را به تولیدات و آثار فرهنگی و هنری محدود می‌کند، فرصت حضور فعالانه کنشگران با استعداد، به‌عنوان یک هنرمند تولید و عرضه‌کننده اثر، در حیات فرهنگی را سخت می‌کند. بسیاری از نوجوانان و جوانان در دورترین نقاط کشور که علاقه‌مند به فعالیت‌های فرهنگی‌اند به خاطر نبود امکانات مناسب یا باید رخت مهاجرت به شهرهای بزرگ‌تر برتن کنند یا چاره‌ای جز تبدیل شدن به مصرف‌کننده تولیدات بیگانگان ندارند. تجربه نشان می‌دهد که بسیاری از هنرمندان نام‌آور کشور وقتی توانستند به موفقیت دست یابند که خود را به منابع لازم در خارج از منطقه زندگی خود رساندند. این دوری علاوه بر اینکه باعث می‌شود چنین افرادی کمتر بتوانند ثمرات خود را به نوجوانان و جوانان منطقه خود برگردانند، تمرکز بیش از اندازه چنین ثمراتی در یک نقطه جغرافیایی را رقم می‌زند. لذا با حمایت بودجه‌ای از

۱. معاونت امور عمومی و اجتماعی دیوان محاسبات کل کشور، گزارش نظارت مستمر (شش ماهه) بر اجرای قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های تابعه تا ۳۱ شهریور ۱۴۰۰.

توسعه زیرساخت‌های فرهنگی مانند سالن‌های مناسب برای فعالیت هنری یا تقویت بیشتر کانون‌های هنری مساجد، گسترش دفاتر انجمن‌های سینمایی، حمایت از گروه‌های هنری شهرستان‌ها و روستاها، و مواردی از این دست می‌توان به توسعه مردمی‌سازی فرهنگ در کل کشور دست یافت.

ایجاد هم‌افزایی با سایر دستگاه‌های فرهنگی: پیشرفت در فرهنگ و اعمال سیاست‌های فرهنگی جز با همکاری سایر دستگاه‌های نظام فراهم نمی‌شود زیرا بخش قابل توجهی از اختیارات و ظرفیت‌هایی که می‌توانند در پیشرفت فرهنگ و هنر و حتی مردمی‌سازی فرهنگ کمک کنند، خارج از محدوده متولیان فرهنگی است. لذا دستگاه‌های دیگر از طریق به‌کارگیری ظرفیت‌های بودجه‌ای، در اختیار قرار دادن فضاهای عمومی، حمایت از تولیدکنندگان فرهنگی و هنری و مانند آنها می‌توانند به گستراندن چتر حمایتی از فرهنگ و هنر کمک نمایند. از سوی دیگر فعالان فرهنگی نیز می‌توانند در کنار سایر دستگاه‌ها به پیشبرد نیازهای آنها در جهت اجرایی‌سازی برنامه‌هایشان کمک فرهنگی کنند. از این رو، تصویب بند «ز» تبصره «۹» ماده واحد لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ می‌تواند آغاز راهی مؤثر در هم‌افزایی با سایر دستگاه‌های فرهنگی باشد به شرط آنکه تحقق یابد.

اقتصاد فرهنگ: در کشور ما توجه اندکی به اقتصاد فرهنگ و صنایع خلاق به‌عنوان یک اقتصاد مولد و تأثیرگذار شده است. در حالی که چرخه اقتصاد فرهنگ با توان اشتغالزایی و درآمدزایی خود در برخی از کشورهای جهان در زمره صنایع مولد تأثیرگذار بر GDP به‌شمار می‌آید، اما این مهم بنا به دلایل مختلفی هنوز نتوانسته به جایگاه خود در ساختار اقتصادی کشور قرار گیرد. از این رو با توجه به برنامه وزیر مبنی بر خودکفایی صنعت چاپ و نشر، تقویت صندوق هنر و تقویت صنایع خلاق با تأمین اعتبار لازم می‌توان تغییری در جایگاه اقتصاد فرهنگ به‌وجود آورد. لذا اعتباراتی که مربوط به برنامه‌های اقتصادی ذیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار گرفته باید بازنگری و یا تقویت شوند.

ارتقای منابع انسانی از طریق توجه به منابع انسانی در گستره کشور: بسیاری از نیروهای انسانی خلاق در حوزه صنایع خلاق فرهنگی در گستره کشور پراکنده هستند و بسیاری از آنها به‌دلیل دسترسی اندکی که به منابع حمایتی دارند از فعالیت‌های فرهنگی هنری بازمی‌مانند. فرصت‌های پرورش و تقویت استعداد‌های فرهنگی و هنری به‌دلیل نبود یا کمبود سازوکارهای حمایتی انگیزشی و فرصت‌ساز نتوانسته به شکل مطلوب فراهم شود و از این منابع انسانی به‌درستی برای فرهنگ و هنر این سرزمین استفاده شود. بسیاری از هنرمندان که در سطح کشور فعالند، بخش اعظم توانمندی هنری خود را تنها برای کسب پول به شرکت‌های فرهنگی - تجاری منطقه یا جهان می‌فروشند. در حالی که می‌توان با حمایت مناسب و بسترسازی برای فعالیت هنری - اقتصادی در کشور خودشان، ایران را به‌عنوان صادرکننده آثار هنری در سطح جهان تبدیل کنند. از سوی دیگر همان‌گونه که تحصیلات یا ورزش امروزه در کشور از سطوح پایین تا عالی خود برنامه‌ریزی شده و پیش می‌روند، این نگرش برای فرهنگ و هنر نیز ضروری

بوده و لازم است در کنار هنرستان‌ها و ضوابط رسمی از طریق آموزشگاه‌های غیررسمی برنامه‌ریزی شده و به پیش برود تا آینده مناسبی برای فرهنگ و هنر از طریق تربیت و پرورش نیروی انسانی خلاق و هنرمند فراهم آید. از این جهت هر برنامه‌ای که به حمایت از منابع انسانی در گستره کشور می‌پردازد را می‌توان در لایحه بودجه تقویت کرد.

حمایت از تولیدات فرهنگی با محوریت گفتمان انقلاب اسلامی: بسیاری از آثار فرهنگی و هنری تولید شده که به جامعه عرضه می‌شود، همواره از منظر ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی مورد انتقاد قرار می‌گیرند. بخشی از این انتقادهای ناشی از آن است که تولیدکنندگان آثار با توجه به مخاطبان خود که حاضرند پول بدهند، به سمت تولید آثاری می‌روند که رضایت آنها را جلب کنند. این مخاطبان عمدتاً کسانی هستند که دارای ذائقه‌ای از پیش تربیت شده بوده و برای سرگرمی و تفریح برای چنین آثاری هزینه می‌کنند. بدین طریق چرخه اقتصادی چنین آثاری حرکت خود را دارد. اما در این بین آثاری که حامل ارزش‌ها و هنجارهای متناسب با نظام جمهوری اسلامی هستند، کمتر مورد حمایت مخاطبان عام قرار می‌گیرند تا چرخه مستقل خود را داشته باشند. از این‌رو برای آنکه ذائقه متناسب با آثار ارزشمند شکل بگیرد و فضای توجه به این آثار گسترش یابد، لازم است سیاستگذاران و برنامه‌ریزان در هنگام تدوین بودجه به حمایت از چنین تولیدات فرهنگی توجه ویژه داشته باشند. با توجه به رویکرد عمومی دولت به حمایت از فرهنگ و هنر شاید بتوان با ارائه تسهیلات مناسب از برخی فعالان حمایت کرد، اما باید به ارائه کمک‌های بلاعوض به فعالان خاص فرهنگی نیز اندیشید زیرا در جایی مانند تولید آثار مناسب برای کودکان و نوجوان که ذائقه آنها با هجمه آثار هالیوودی محاصره شده، تولید آثار مناسب و جذاب برای این قشر از جمله الزامات غیرقابل چشم‌پوشی برای حمایت است.

همچنین فضای مجازی که امروزه در سطح گسترده‌ای میان عموم مردم رواج یافته در حد وسیعی از محتواهای مناسب و درخور فرهنگ نظام و کشورمان خالی است. محتواهای نابهنجار و مبتذلی که مردم را از درون خالی کرده و غرق در دنیای خیالی خلق شده توسط دشمنان نموده است. در حالی که ظرفیت‌های محتوایی هنری و فرهنگی در داخل دین و سرزمین کشورمان به اندازه‌ای است که با طراحی و تولید مناسب آنها و عرضه در چنین فضاهایی روح انسان‌های سرگردان را می‌تواند به خود جذب کند. تولید تصاویر برآمده از طرح‌های اصیل ایرانی-اسلامی، با پیام‌های برگرفته از حکمت‌ها و پندهای منابع غنی فرهنگی کشورمان یا فیلم‌های کوتاه فرهنگی که ارزش‌ها و تلاش‌ها و گفتارهای بزرگان این سرزمین و دین و مذهب آن را بیان کند، نیازمند حمایت‌های ویژه‌ای از سوی برنامه‌ریزان و بودجه‌ریزان می‌باشند.

تقویت و ارتقای دیپلماسی فرهنگی: در فضای رقابت میان پیام‌های تصویری در جهان واقعی و مجازی که در پیشانی جدال‌های سیاسی و اقتصادی قرار دارند، سهم جمهوری اسلامی ایران به شدت اندک است. این درحالی است که ظرفیت فعالان فرهنگی و هنری کشور به‌عنوان نمایندگان میدان و دیپلماسی فرهنگی در جهان به اندازه‌ای است که در کنار کم توجهی ما، کشورهای دیگر از آنها با

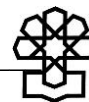
لطایف‌الحیلی استفاده می‌کنند. همچنین آثار ارزشمندی که برآمده از فرهنگ کشور ماست و به نوعی می‌توانند پیام‌های تصویری ما را به جهانیان برسانند برای حضور در عرصه‌های جهانی با مشکلات عدیده‌ای مواجه بوده و مورد حمایت قرار نمی‌گیرند. از این جهت برای اینکه بتوان در دنیای رقابت میان پیام‌ها حرف‌های ناگفته خود را به جهانیان برسانیم، لازم است از تقویت و ارتقای دیپلماسی فرهنگی به هر شکل ممکن حمایت ویژه به‌عمل آورد.

جمع‌بندی و پیشنهادها

منطبق بر یافته‌های این گزارش، کاهش سهم اعتبارات امور فرهنگ از منابع بودجه عمومی نشان می‌دهد که دولت تمرکز اندکی بر سیاست حمایتی از بخش فرهنگ داشته است. از این‌رو سهم اعتبارات امور فرهنگ از مجموع امور ده‌گانه از ۲/۷ در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ به ۲/۲ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. این در حالی است که سرجمع اعتبارات امور فرهنگ مجموعاً نسبت به سال گذشته نیز ۱/۳ درصد کاهش داشته است. نکته حائز اهمیت کاهش شدید اعتبارات فصل دین و مذهب به میزان ۳۸ درصد است. اعتبار لحاظ شده برای سرجمع فصل دین و مذهب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در حدود ۲۶۰۰ میلیارد تومان پیش‌بینی شده که این رقم در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ بدون احتساب ردیف یارانه در حدود ۳۵۰۰ میلیارد تومان (یارانه ۷۴۰ میلیارد تومان است) توسط مجلس شورای اسلامی تصویب شده بود.

مهم‌ترین تبصره در احکام لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ بند «ز» تبصره «۹» است که ذیل آن دستگاه‌های اجرایی مندرج در این قانون و پیوست‌های آن مجازند تا ۲ درصد از بودجه هزینه‌ای خود را برای هم‌افزایی و ارتقای فعالیت‌ها و تولیدات فرهنگی از قبیل موضوع‌های قرآنی، نمایشی، مطبوعاتی، رسانه‌ای نوین، نشر و کتاب و گردشگری اختصاص دهند. پیشنهاد مشخص این است که حکم به‌جای «تا ۲ درصد مجاز» به «نیم درصد مکلف» تغییر یابد.

گفتنی است به‌طور مشخص عمده اعتبارات حوزه‌های علمیه کشور به‌طور سنتی، از سوی مراجع و با پشتیبانی امور خیریه و وجوهات شرعی متدینین تأمین می‌شود. پس از انقلاب اسلامی، با گسترده‌گی وظایف حوزه‌های علمیه، اهداف دینی و فرهنگی و نیازهای حاکمیتی و اجتماعی، دولت‌های جمهوری اسلامی درصدد برآمدند تا به‌منظور استفاده از ظرفیت این نهاد (به‌عنوان بخشی از نظام آموزشی کشور) در حل مسائل مختلف کشور استفاده کنند. به همین منظور و به‌طور پراکنده اعتباراتی برای نهادهای دینی و تبلیغی شکل گرفت. این اعتبارات خرج مصارف اصلی و وظایف سنتی حوزه‌ها نمی‌شود بلکه برای مصارف پشتیبانی، زیرساختی و آموزش‌ها و تحقیقات تخصصی هزینه می‌شود. از این حیث مصارف

عمده اعتبارات حوزه‌های علمیه و مراکز وابسته را می‌توان شامل موارد زیر دانست که عمدتاً با مصارف حوزه دانش در بخش‌هایی نظیر: ۱. حمایت از زیرساخت‌های آموزشی و پژوهش‌های دینی نخبگان علمی حوزه، به‌منظور نیازها و کاربست‌های حاکمیتی، ۲. حمایت از بیمه و تأمین اجتماعی طلاب مانند بسیاری از اصناف که البته بخش عمده دیگر آنها از خودشان تأمین می‌شود، ۳. حمایت از تبلیغ و ترویج ارزش‌های دینی و حل مشکلات فرهنگی و پاسخگویی به شبهات دینی، ۴. حقوق و دستمزد کادر اجرایی و ۵. توسعه زیرساخت‌های فناوری و عمرانی همراه است. ضمن اینکه در سال‌های اخیر بیشتر بر جنبه‌های خدماتی و پشتیبانی به حوزه‌های علمیه (نظیر مرکز خدمات حوزه علمیه) توجه (حداقلی) شده لکن جنبه‌های معرفتی شامل شئون آموزشی، پژوهشی و تربیتی و تبلیغی مورد اجحاف واقع شده است. همان‌طور که ذکر شد هیچ‌کدام از این اعتبارات، برای معیشت طلاب و اساتید حوزه‌های علمیه مصرف نمی‌شود؛ زیرا اداره حوزه‌های علمیه به‌طور سنتی از سوی مراجع تقلید از طرق گوناگونی مانند خیرات و وجوهات شرعی تأمین می‌شود. همواره تأکید و عملکرد مراجع عظام تقلید در حوزه‌های علمیه این بوده که اداره سنتی حوزه‌ها و معیشت طلاب وابسته به دولت‌ها نگردد. شایان ذکر است در حال حاضر بودجه اختصاص‌یافته به حوزه‌های علمیه حتی نمی‌تواند نیازهای بازسازی و مرمت‌بخشی از ۵۰۰ مدرسه علمیه کشور و هزینه فعالیت‌های فرهنگی گسترده حوزویان در مسائلی که کشور به این فعالیت‌های فرهنگی نیاز دارد را تأمین کند و ازسویی نیز نسبت به بودجه‌های اختصاص‌یافته به دانشگاه‌ها به‌مراتب کمتر است. نکته حائز اهمیت این است که بخش زیادی از اعتبارات مرکز خدمات حوزه‌های علمیه نیز صرف پرداخت بیمه طلاب شده که درحقیقت مجدد به صندوق دولت باز می‌گردد. با در نظر داشتن ملاحظات فوق و نیز وفق حکم مندرج در مفاد ماده (۵۹) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳، خصوصاً بند «ب» که به برخورداری حوزه‌های علمیه و مراکز خدمات حوزه‌های علمیه از تسهیلات، مزایا و امکاناتی که برای مراکز آموزشی و پژوهشی تعیین شده (یا می‌شود)، تأکید دارد و نیز مبتنی بر بند «الف» ماده مزبور که دولت را مکلف کرده تا برنامه احداث مراکز و مدارس علمیه را در قوانین بودجه سنواتی ذیل فصل آموزش درج و اعتبارات مربوطه را پیش‌بینی نماید، پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه هر دو نهاد حوزه و دانشگاه، تعلیم و تربیت هستند و وظایف و کارکردهای آنها در منظومه علمی جمهوری اسلامی ایران، قابل ترسیم است، اعتبارات برنامه‌های آموزشی حوزه‌های علمیه همانند دانشگاه‌ها ذیل امور آموزش و پژوهش تحت عنوان جدید «فصل آموزش حوزوی» انتقال یابد چراکه مصارف و اهداف هر دو یکسان هستند. در این صورت، مقایسه این دو نهاد که اهداف مشابهی دارند، امکان‌پذیر است و از این حیث گامی در جهت تحقق عدالت آموزشی تلقی می‌شود. همچنین می‌توان مراکز آموزشی و تحقیقاتی ذیل فصل دین و مذهب (غیروابسته به وزارت علوم) را نیز در همین فصل یا فصل جدید جداگانه‌ای نظیر «فصل پژوهش‌های دینی» آورد و از ذیل فصل دین و مذهب خارج کرد، زیرا ماهیت این مراکز آموزشی و تحقیقاتی بوده؛ هرچند به‌طور کامل

زیرمجموعه آموزش عالی نیستند و اهداف دینی تبلیغی دارند. بر این اساس، می‌توان اعتبارات برنامه‌های آموزشی و پژوهشی دستگاه‌ها و مراکز آموزشی و خدماتی حوزوی مانند مرکز خدمات حوزه علمیه، شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران، شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان، شورای عالی حوزه‌های علمیه در یک فصل با عنوان «فصل آموزش حوزوی» ذیل امور آموزش و پژوهش لحاظ کرد. همچنین برنامه‌های مرتبط با دستگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی مانند دانشگاه اهل بیت، دانشگاه مذاهب اسلامی، پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی، جامعه المصطفی العالمیه، پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) نیز در فصل‌های جدید «آموزش حوزوی» یا «فصل پژوهش‌های دینی» ذیل امور آموزش و پژوهش تعریف شوند. البته دغدغه‌ای در مقابل وجود دارد مبنی بر اینکه برنامه دستگاه‌ها و مراکز حوزوی صرفاً آموزشی و تحقیقاتی نیست و شاید این انتقال به نادیده گرفتن برنامه‌های دیگر مانند حمایت از فعالیت‌های تبلیغی و فرهنگی منجر شود. به نظر می‌رسد که این مسئله باید در پیشنهاد انتقالی ملاحظه و تأمین شود.

در مورد ادغام ردیف بودجه‌ای دستگاه‌های فرهنگی نیز باید گفت شاید از جمله دلایل دولت‌ها در ادغام ردیف بودجه دستگاه‌ها، کاهش هزینه‌ها، کاهش بوروکراسی، افزایش سرعت تصمیم‌گیری، افزایش سرعت پاسخگویی، تعدیل منابع انسانی و کاهش تداخل وظایف دستگاه‌ها باشد. اما تحقق این دلایل به خصوص در امور فرهنگی و دینی منوط به پیروی از سیاست‌های فرهنگی کلان کشور است. تا هنگامی که این ادغام، براساس سیاست مشخص و رویکرد علمی و پژوهشی متقن نباشد، عملاً منجر به حذف یا کاهش بهره‌وری دستگاه‌های فرعی به خصوص درباره نهادهای فرهنگی می‌شود. مضافاً این‌گونه ادغام به‌طور کلی، مسائلی چون تعارض دستگاه‌ها و نقصان در شفافیت و کاهش نظارت را در پی خواهد داشت. نهایتاً به‌منظور افزایش سهم امور فرهنگ از سرجمع امور ده‌گانه، پیشنهاد مشخص احیای فصل مربوط به فرهنگ ذیل جدول تبصره «۱۴» همانند قانون بودجه مصوب سال ۱۴۰۰ است.

در مورد اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز با توجه به نکات و توضیحاتی که در متن آمده آنچه از اقتضائات حمایت از فرهنگ و هنر بیان شد، پیشنهادهایی در چارچوب لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به شرح زیر ارائه می‌شود:

- براساس لزوم توجه به توسعه اشتغال‌زایی در اقتصاد فرهنگ و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی در سطح استان‌های کشور در بند «الف» تبصره «۱۸» می‌توان «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» را اضافه کرد.
- با توجه به نقش تولیدات فرهنگی و هنری در اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی برای کاهش تصادفات، در بند «الف» تبصره «۱۰» می‌توان «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» را اضافه کرد.
- با عنایت به نیاز کشور به بازسازی، تجهیز و نوسازی فضاهای فرهنگی مانند سالن‌های سینما و تأمین سرمایه مورد نیاز آن، بخشی از منابع مالی سرمایه‌گذاران بخش خصوصی جهت به‌روزرسانی سالن‌های موجود،

همچون سایر سرمایه‌گذاری‌ها اختصاص و اعطای تسهیلات ارزان قیمت تأمین می‌شود تا پروژه‌های در دست اجرا با پرداخت وام، سریع‌تر به بهره‌برداری برسد. اما با وجود افزایش چندین برابری قیمت تمامی تجهیزات، مصالح و دستمزدهای صنعتگران، میزان اعتبار در نظر گرفته شده در این لایحه ۱۴۰۱ (۷۰ میلیارد ریال) برای طرح کمک‌های فنی و اعتباری جوابگوی نیازهای سینمای کشور نمی‌باشد و با اهداف توسعه فضاها و دسترسی فرهنگی دولت همخوانی ندارد. برای اینکه طرح‌های عمرانی فرهنگ بتوانند از مزایای تسهیلات این طرح بهره‌مند شوند می‌توان با بهره‌گیری از اعتبارات سایر ردیف‌های مندرج در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ از جمله اعتبارات جدول ۱۴ (اعتبار ردیف ۲۱ از بند «ب») امکان بیشتری برای افزایش اعتبار طرح‌هایی چون «کمک فنی و اعتباری برای احداث پردیس‌های سینمایی» مبلغی را فراهم کرد.

- از محل اعتبارات بخش حمایت از تولید و اشتغال (صندوق پیشرفت و عدالت ایران - توزیع ملی و استانی) در قسمت مصارف جدول تبصره «۱۴»، برای امکان دستیابی بیشتری به اهداف اقتصاد فرهنگ در استان‌ها و کسب و کارهای آسیب‌دیده از بیماری کووید ۱۹، می‌توان اعتباری را برای بخش فرهنگ فراهم کرد.

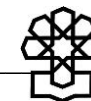
- طبق قانون، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران مؤسسه‌ای آموزشی، پژوهشی، علمی و خدماتی است که اساسنامه آن به تصویب مجلس شورای اسلامی (در ۲ آبان ماه ۱۳۶۹ و تأیید شورای نگهبان در ۱۶ آبان ماه ۱۳۶۹) رسیده است و ریاست عالی آن با رئیس‌جمهوری است. در ماده (۲) اساسنامه تصریح شده که «کتابخانه ملی مؤسسه‌ای است دولتی و بودجه آن در بودجه کل کشور و در ردیف مستقل ذیل ردیف ریاست جمهوری منظور می‌گردد». بر این مبنا چنانچه اصرار بر قرار دادن این سازمان ذیل اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باشد، باید نسبت به اصلاح این قانون اقدام کرد زیرا در غیر این صورت مغایر با قانون تلقی می‌شود.

- سه دانشگاه علوم و معارف قرآنی، مذاهب اسلامی و اهل‌بیت (علیهم‌السلام) به‌عنوان دستگاه‌های تابعه وزارت فرهنگ و اسلامی قرار گرفته‌اند. با توجه به اینکه وظایف قانونی وزارتخانه از آموزش عالی مجزاست، به‌نظر می‌رسد در این خصوص تجدیدنظر لازم صورت گیرد. تنها جنبه‌ای که می‌تواند این موضوع را برای دو دانشگاه مذاهب اسلامی و اهل‌بیت (علیهم‌السلام) تا حدی توجیه کند وظایف وزارتخانه در «توسعه و آموزش زبان فارسی در خارج از کشور» و «فعالیت‌های فرهنگی - تبلیغاتی در خارج از کشور» است. در این صورت باید سایر دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزشی که رویکرد این دو دانشگاه را دارند، در ذیل این وزارتخانه قرار گیرند. به‌رحال از منظر قانونی این دانشگاه‌ها هیچ محملی برای برشمردن شدن ذیل این وزارتخانه ندارند.

پیوست

جدول ۱. میزان اعتبارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به‌عنوان دستگاه اصلی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

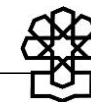
شماره	عنوان دستگاه/برنامه	مصارف عمومی				
		مصارف اختصاصی (هزینه‌های)	مجموع	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	هزینه‌ای	
۱۱۴۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۳۲۳،۳۰۰	۵۰،۰۵۹،۱۳۵	۱۰،۶۳۵،۸۶۴	۳۹،۴۲۳،۲۷۱	
					حقوق و دستمزد	۵،۷۲۲،۹۵۲
					سایر	۳۳،۷۰۰،۳۱۹
۱۳۰۲۰۳۴۰۰۰	برنامه ارائه خدمات یکپارچه دولت هوشمند (الکترونیکی)	۳۶۷،۷۲۰	۳۶۷،۷۲۰	۸۱،۷۲۰	۲۵۳،۰۰۰	۳۳،۰۰۰
۱۷۰۱۰۱۳۰۰۰	برنامه تأمین فضاهای آموزشی و حمایت از امور طلاب و روحانیون مذاهب اسلامی	۲،۱۰۰،۰۰۰	۲،۱۰۰،۰۰۰	-	۲،۱۰۰،۰۰۰	-
۱۷۰۱۰۲۴۰۰۰	برنامه ساماندهی و اعزام زائران به حج تمتع، عمره و عتبات عالیات	۱۸۹،۰۰۰	۱۸۹،۰۰۰	-	۶۶،۰۰۰	۱۲۳،۰۰۰
۱۷۰۱۰۷۴۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و هماهنگی فعالیت‌های فرهنگی برون‌مرزی	۵،۰۰۰	۹۷۹،۰۰۰	-	۹۲۹،۰۰۰	۵۰،۰۰۰
۱۷۰۱۰۷۶۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاء، اماکن مذهبی و موقوفات	۴،۶۹۱،۰۰۰	۴،۶۹۱،۰۰۰	۳،۹۰۰،۰۰۰	۳۹۱،۰۴۸	۳۹۹،۹۵۲
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های قرآنی و کانون‌های فرهنگی هنری مساجد و بسیج محلات	۱،۸۶۴،۰۰۰	۱،۸۶۴،۰۰۰	-	۱،۷۳۰،۶۰۰	۱۳۳،۴۰۰
۱۷۰۳۰۱۸۰۰۰	برنامه حمایت از طراحی، الگوسازی، تولید و نظارت بر عرضه مد و لباس	۳۹،۰۰۰	۳۹،۰۰۰	-	۳۳،۲۰۰	۵،۸۰۰
۱۷۰۳۰۶۵۰۰۰	برنامه ارتقای مشارکت‌های اجتماعی و مردمی و خیرین شامل همکاری‌های دولت، مردم و بخش‌های غیردولتی	۲۰،۰۰۰	۲۰،۰۰۰	-	۲۰،۰۰۰	-
۱۷۰۳۰۶۶۰۰۰	برنامه حمایت از توسعه هنر	۲،۳۷۰،۰۰۰	۲،۳۷۰،۰۰۰	-	۱،۹۲۴،۲۰۰	۴۴۵،۸۰۰
۱۷۰۳۰۶۷۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی	۱۴،۷۵۲،۴۱۵	۱۴،۷۵۲،۴۱۵	۶،۴۰۲،۵۴۴	۷،۹۶۸،۸۷۱	۳۸۱،۰۰۰
۱۷۰۳۰۶۸۰۰۰	برنامه ارتقای شاخص‌ها و رشد اقتصادی	۲۱۲،۰۰۰	۲۱۲،۰۰۰	-	۱۵۹،۰۰۰	۵۳،۰۰۰
۱۷۰۳۰۷۰۰۰۰	برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل	۴،۵۰۵،۰۸۰	۴،۵۰۵،۰۸۰	۹،۰۸۰	۳،۸۶۴،۰۰۰	۶۳۲،۰۰۰
۱۷۰۳۰۷۱۰۰۰	برنامه شناسایی، گردآوری، ساماندهی، حفاظت و اشاعه اسناد ملی، آثار مکتوب و غیرمکتوب خطی و غیرخطی ملی و ارائه خدمات به مراجعان	۲،۱۱۵،۸۴۰	۱،۸۸۸،۰۴۰	۱۱۸،۰۴۰	۱۲۰،۰۰۰	۱،۶۵۰،۰۰۰
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه برنامه‌ریزی، راهبری و نظارت	۱،۵۰۵،۰۰۰	۱،۵۰۵،۰۰۰	-	۱،۱۷۵،۰۰۰	۳۳۰،۰۰۰
۱۷۰۳۰۷۲۰۰۰	برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی و ارتقای دانش و فناوری‌های نوین صنعت سینما	۳،۳۶۹،۰۸۰	۳،۳۶۹،۰۸۰	۱۲۲،۵۸۰	۲،۹۹۱،۵۰۰	۲۵۵،۰۰۰

مجموع	مصارف اختصاصی (هزینه‌ای)	مصارف عمومی				عنوان دستگاه/برنامه	شماره
		جمع	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	هزینه‌ای			
۱۵۰,۰۰۰		۱۵۰,۰۰۰	-	۱۵۰,۰۰۰	-	برنامه اصلاح و ترویج سبک زندگی با رویکرد اسلامی - ایرانی	۱۷۰۳۰۷۴۰۰۰
۵,۲۷۱,۵۹۰		۵,۲۷۱,۵۹۰	۹۰	۴,۳۱۵,۹۰۰	۹۵۵,۶۰۰	برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۱۷۰۵۰۴۱۰۰۰
۲۴۳,۴۰۰		۲۴۳,۴۰۰	-	۲۲۷,۰۰۰	۱۶,۴۰۰	برنامه حمایت از تولید محتوای فرهنگی و هنری در فضای مجازی	۱۷۰۵۰۴۳۰۰۰
۹۰۹,۳۱۰	۵۰,۵۰۰	۸۵۸,۸۱۰	۱,۸۱۰	۶۸۳,۰۰۰	۱۷۴,۰۰۰	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۲۷۰,۰۰۰		۲۷۰,۰۰۰	-	۱۸۵,۰۰۰	۸۵,۰۰۰	برنامه راهبری و توسعه مشارکت در اجرای برنامه‌های تعلیم و تربیت با مجوز وزارت آموزش و پرورش	۱۸۰۲۰۸۴۰۰۰
۱,۰۲۹,۶۰۰	۴۰,۰۰۰	۹۸۹,۶۰۰		۹۸۹,۶۰۰	-	برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص	۱۸۰۳۰۰۱۰۰۰
۱۴۸,۴۰۰		۱۴۸,۴۰۰	-	۱۴۸,۴۰۰	-	برنامه ارائه خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی و فوق برنامه دانشجویان	۱۸۰۳۰۰۲۰۰۰
۳,۲۷۶,۰۰۰		۳,۲۷۶,۰۰۰	-	۳,۲۷۶,۰۰۰	-	برنامه حمایت از امور رفاهی و اجتماعی نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران (صندوق هنر)	۱۹۰۳۰۵۰۰۰۰

جدول ۲. میزان اعتبار دستگاه‌های تابعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از برنامه‌های ذیل این دستگاه اصلی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

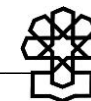
شماره برنامه	عنوان دستگاه/برنامه	میزان اعتبار (میلیون ریال)	دستگاه تابعه
۱۳۰۲۰۳۴۰۰۰	برنامه ارائه خدمات یکپارچه دولت هوشمند (الکترونیکی)	۳۳۷،۷۲۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		۲۵،۰۰۰	سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری
		۵،۰۰۰	سازمان اوقاف و امور خیریه
۱۷۰۱۰۱۳۰۰۰	برنامه تأمین فضاهای آموزشی و حمایت از امور طلاب و روحانیون مذاهب اسلامی	۲،۱۰۰،۰۰۰	سازمان اوقاف و امور خیریه
۱۷۰۱۰۲۴۰۰۰	برنامه ساماندهی و اعزام زائران به حج تمتع، عمره و عتبات عالیات	۱۸۹،۰۰۰	سازمان حج و زیارت
۱۷۰۱۰۷۴۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و هماهنگی فعالیت‌های فرهنگی برون‌مرزی	۹۸۴،۰۰۰	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
۱۷۰۱۰۷۶۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاع، اماکن مذهبی و موقوفات	۴،۶۹۱،۰۰۰	سازمان اوقاف و امور خیریه
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های قرآنی و کانون‌های فرهنگی هنری مساجد و بسیج محلات	۱،۷۰۰،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		۱۶۴،۰۰۰	سازمان اوقاف و امور خیریه
۱۷۰۳۰۱۸۰۰۰	برنامه حمایت از طراحی، الگوسازی، تولید و نظارت بر عرضه مد و لباس	۳۹،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۷۰۳۰۶۵۰۰۰	برنامه ارتقای مشارکت‌های اجتماعی و مردمی و خیرین شامل همکاری‌های دولت، مردم و بخش‌های غیردولتی	۲۰،۰۰۰	سازمان اوقاف و امور خیریه
۱۷۰۳۰۶۶۰۰۰	برنامه حمایت از توسعه هنر	۲،۳۷۰،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۷۰۳۰۶۷۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی	۸،۹۰۱،۸۷۳	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		۱،۵۰۰،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر، کتاب و مطبوعات
		۴،۳۵۰،۵۴۰	نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
۱۷۰۳۰۶۸۰۰۰	برنامه ارتقای شاخص‌ها و رشد اقتصادی	۲۱۲،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۷۰۳۰۷۰۰۰۰	برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل	۳،۶۸۰،۰۸۳	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
		۸۲۵،۰۰۰	مجمع جهانی اهل‌بیت
۱۷۰۳۰۷۱۰۰۰	برنامه شناسایی، گردآوری، ساماندهی، حفاظت و اشاعه اسناد ملی، آثار مکتوب و غیرمکتوب خطی و غیرخطی ملی و ارائه خدمات به مراجعان	۲،۱۱۵،۸۴۰	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه برنامه‌ریزی، راهبری و نظارت	۱،۵۰۵،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۷۰۳۰۷۳۰۰۰	برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی و ارتقای دانش و فناوری‌های نوین صنعت سینما	۴۹،۹۴۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		۳،۳۱۹،۱۴۰	سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری
۱۷۰۳۰۷۴۰۰۰	برنامه اصلاح و ترویج سبک زندگی با رویکرد اسلامی - ایرانی	۱۵۰،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

شماره برنامه	عنوان دستگاه/برنامه	میزان اعتبار (میلیون ریال)	دستگاه تابعه
۱۷۰۵۰۴۱۰۰۰	برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۱،۸۲۱،۵۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		۱،۵۰۰،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر، کتاب و مطبوعات
		۱،۹۵۰،۰۹۰	سازمان خبرگزاری جمهوری اسلامی
۱۷۰۵۰۴۳۰۰۰	برنامه حمایت از تولید محتوای فرهنگی و هنری در فضای مجازی	۲۴۳،۴۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۳۲۰،۳۱۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		۳۰۰،۰۰۰	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
		۲۵،۰۰۰	سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری
		۱۰،۰۰۰	نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
		۱۵۰،۰۰۰	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
		۲۹،۰۰۰	دانشگاه علوم و معارف قرآنی
		۷،۰۰۰	دانشگاه مذاهب اسلامی
		۶۵،۰۰۰	مجمع جهانی اهل بیت
		۳،۰۰۰	دانشگاه اهل بیت
۱۸۰۲۰۸۴۰۰۰	برنامه راهبری و توسعه مشارکت در اجرای برنامه‌های تعلیم و تربیت با مجوز وزارت آموزش و پرورش	۲۷۰،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۸۰۳۰۰۱۰۰۰	برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص	۴۴۹،۶۰۰	دانشگاه علوم و معارف قرآنی
		۳۷۰،۰۰۰	دانشگاه مذاهب اسلامی
		۲۱۰،۰۰۰	دانشگاه اهل بیت
۱۸۰۳۰۰۲۰۰۰	برنامه ارائه خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی و فوق برنامه دانشجویان	۳۸،۴۰۰	دانشگاه علوم و معارف قرآنی
		۵۳،۰۰۰	دانشگاه مذاهب اسلامی
		۵۷،۰۰۰	دانشگاه اهل بیت
۱۹۰۳۰۵۰۰۰۰	برنامه حمایت از امور رفاهی و اجتماعی نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران (صندوق هنر)	۳،۲۷۶،۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

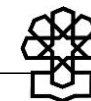
جدول ۳. میزان اعتبارات دستگاه‌های تابعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

شماره	عنوان دستگاه/برنامه	مصارف عمومی				مجموع	مصارف اختصاصی (هزینه‌های)
		جمع	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	هزینه‌های			
				سایر	حقوق و دستمزد		
۱۱۴۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۲۱,۰۲۸,۸۸۳	۶,۰۹۱,۵۵۴	۱۳,۱۶۹,۳۲۹	۱,۷۶۸,۰۰۰	-	۲۱,۰۲۸,۸۸۳
۱۳۰۲۰۳۴۰۰۰	برنامه ارائه خدمات یکپارچه دولت هوشمند (الکترونیکی)	۳۳۷,۷۲۰	۸۱,۷۲۰	۲۲۳,۰۰۰	۳۳,۰۰۰	-	۳۳۷,۷۲۰
۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های قرآنی و کانون‌های فرهنگی هنری مساجد و بسیج محلات	۱,۷۰۰,۰۰۰	-	۱,۵۶۶,۶۰۰	۱۳۳,۴۰۰	-	۱,۷۰۰,۰۰۰
۱۷۰۳۰۱۸۰۰۰	برنامه حمایت از طراحی، الگوسازی، تولید و نظارت بر عرضه مد و لباس	۳۹,۰۰۰	-	۳۳,۲۰۰	۵,۸۰۰	-	۳۹,۰۰۰
۱۷۰۳۰۶۶۰۰۰	برنامه حمایت از توسعه هنر	۲,۳۷۰,۰۰۰	-	۱,۹۲۴,۲۰۰	۴۴۵,۸۰۰	-	۲,۳۷۰,۰۰۰
۱۷۰۳۰۶۷۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی	۸,۹۰۱,۸۷۳	۵,۹۵۹,۴۴۴	۲,۵۶۱,۴۲۹	۳۸۱,۰۰۰	-	۸,۹۰۱,۸۷۳
۱۷۰۳۰۶۸۰۰۰	برنامه ارتقای شاخص‌ها و رشد اقتصادی	۲۱۲,۰۰۰	-	۱۵۹,۰۰۰	۵۳,۰۰۰	-	۲۱۲,۰۰۰
۱۷۰۳۰۷۲۰۰۰	برنامه برنامه‌ریزی، راهبری و نظارت	۱,۵۰۵,۰۰۰	-	۱,۱۷۵,۰۰۰	۳۳۰,۰۰۰	-	۱,۵۰۵,۰۰۰
۱۷۰۳۰۷۳۰۰۰	برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی و ارتقای دانش و فناوری‌های نوین صنعت سینما	۴۹,۹۴۰	۴۹,۹۴۰	-	-	-	۴۹,۹۴۰
۱۷۰۳۰۷۴۰۰۰	برنامه اصلاح و ترویج سبک زندگی با رویکرد اسلامی - ایرانی	۱۵۰,۰۰۰	-	۱۵۰,۰۰۰	-	-	۱۵۰,۰۰۰
۱۷۰۵۰۴۱۰۰۰	برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۱,۸۲۱,۵۰۰	-	۱,۶۵۵,۹۰۰	۱۶۵,۶۰۰	-	۱,۸۲۱,۵۰۰
۱۷۰۵۰۴۳۰۰۰	برنامه حمایت از تولید محتوای فرهنگی و هنری در فضای مجازی	۲۴۳,۴۰۰	-	۲۲۷,۰۰۰	۱۶,۴۰۰	-	۲۴۳,۴۰۰
۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۵۲,۴۵۰	۴۵۰	۳۳,۰۰۰	۱۱۹,۰۰۰	-	۱۵۲,۴۵۰
۱۸۰۲۰۸۴۰۰۰	برنامه راهبری و توسعه مشارکت در اجرای برنامه‌های تعلیم و تربیت با مجوز وزارت آموزش و پرورش	۲۷۰,۰۰۰	-	۱۸۵,۰۰۰	۸۵,۰۰۰	-	۲۷۰,۰۰۰
۱۹۰۳۰۵۰۰۰۰	برنامه حمایت از امور رفاهی و اجتماعی نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران (صندوق هنر)	۳,۲۷۶,۰۰۰	-	۳,۲۷۶,۰۰۰	-	-	۳,۲۷۶,۰۰۰
۱۱۴۰۲۸	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۴,۹۶۴,۰۸۰	۹,۰۸۰	۴,۲۲۳,۰۰۰	۷۲۷,۰۰۰	۵,۰۰۰	۴,۹۶۴,۰۸۰
۱۷۰۱۰۷۴۰۰۰	برنامه راهبری، نظارت و هماهنگی فعالیت‌های فرهنگی برون‌مرزی	۹۱۴,۰۰۰	-	۹۲۹,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۵,۰۰۰	۹۱۴,۰۰۰
۱۷۰۳۰۷۰۰۰۰	برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل	۳,۶۸۰,۰۸۰	۹,۰۸۰	۳,۰۳۹,۰۰۰	۶۳۲,۰۰۰	-	۳,۶۸۰,۰۸۰
۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۳۰۰,۰۰۰	-	۲۵۵,۰۰۰	۴۵,۰۰۰	-	۳۰۰,۰۰۰
۱۱۴۰۴۶	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - حمایت از نشر، کتاب و مطبوعات	۳,۰۰۰,۰۰۰	-	۳,۰۰۰,۰۰۰	-	-	۳,۰۰۰,۰۰۰

مجموع	مصارف اختصاصی (هزینه‌های)	مصارف عمومی				عنوان دستگاه/برنامه	شماره
		جمع	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	هزینه‌های			
				سایر	حقوق و دستمزد		
۱,۵۰۰,۰۰۰		۱,۵۰۰,۰۰۰	-	۱,۵۰۰,۰۰۰	-	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی	۱۷۰۳۰۶۷۰۰۰
۱,۵۰۰,۰۰۰		۱,۵۰۰,۰۰۰	-	۱,۵۰۰,۰۰۰	-	برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۱۷۰۵۰۴۱۰۰۰
۳,۳۶۹,۱۴۰	-	۳,۳۶۹,۱۴۰	۷۲,۶۴۰	۳,۰۴۱,۵۰۰	۲۵۵,۰۰۰	سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری	۱۱۴۰۹۲
۲۵,۰۰۰		۲۵,۰۰۰	-	۲۵,۰۰۰	-	برنامه ارائه خدمات یکپارچه دولت هوشمند (الکترونیکی)	۱۳۰۲۰۳۴۰۰۰
۳,۳۱۹,۱۴۰		۳,۳۱۹,۱۴۰	۷۲,۶۴۰	۲,۹۹۱,۵۰۰	۲۵۵,۰۰۰	برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی و ارتقای دانش و فناوری‌های نوین صنعت سینما	۱۷۰۳۰۷۳۰۰۰
۲۵,۰۰۰		۲۵,۰۰۰	-	۲۵,۰۰۰	-	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۴,۳۶۰,۵۴۲	-	۴,۳۶۰,۵۴۲	۴۴۳,۱۰۰	۳,۹۱۷,۴۴۲	-	نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور	۱۱۵۸۰۰
۴,۳۵۰,۵۴۲		۴,۳۵۰,۵۴۲	۴۴۳,۱۰۰	۳,۹۰۷,۴۴۲	-	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، کتاب و کتابخوانی و ارتقای فرهنگ عمومی	۱۷۰۳۰۶۷۰۰۰
۱۰,۰۰۰		۱۰,۰۰۰	-	۱۰,۰۰۰	-	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۱۸۹,۰۰۰	-	۱۸۹,۰۰۰	-	۶۶,۰۰۰	۱۲۳,۰۰۰	سازمان حج و زیارت	۱۰۹۶۰۰
۱۸۹,۰۰۰		۱۸۹,۰۰۰	-	۶۶,۰۰۰	۱۲۳,۰۰۰	برنامه ساماندهی و اعزام زائران به حج تمتع، عمره و عتبات عالیات	۱۷۰۱۰۲۴۰۰۰
۲,۲۶۵,۸۴۰	۲۳۷,۸۰۰	۲,۰۲۸,۰۴۰	۱۱۸,۰۴۰	۲۵۰,۰۰۰	۱,۶۶۰,۰۰۰	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	۱۰۱۱۰۰۰
۲,۱۱۵,۸۴۰	۲۲۷,۸۰۰	۱,۸۸۸,۰۴۰	۱۱۸,۰۴۰	۱۲۰,۰۰۰	۱,۶۵۰,۰۰۰	برنامه شناسایی، گردآوری، ساماندهی، حفاظت و اشاعه اسناد ملی، آثار مکتوب و غیرمکتوب خطی و غیرخطی ملی و ارائه خدمات به مراجعان	۱۷۰۳۰۷۱۰۰۰
۱۵۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۱۴۰,۰۰۰	-	۱۳۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۶,۹۸۰,۰۰۰	-	۶,۹۸۰,۰۰۰	۳,۹۰۰,۰۰۰	۲,۶۸۰,۰۴۸	۳۹۹,۹۵۲	سازمان اوقاف و امور خیریه	۱۰۹۵۰۰
۵۰,۰۰۰		۵۰,۰۰۰	-	۵۰,۰۰۰	-	برنامه ارائه خدمات یکپارچه دولت هوشمند (الکترونیکی)	۱۳۰۲۰۳۴۰۰۰
۲,۱۰۰,۰۰۰		۲,۱۰۰,۰۰۰	-	۲,۱۰۰,۰۰۰	-	برنامه تأمین فضاهای آموزشی و حمایت از امور طلاب و روحانیون مذاهب اسلامی	۱۷۰۱۰۱۳۰۰۰
۴,۶۹۱,۰۰۰		۴,۶۹۱,۰۰۰	۳,۹۰۰,۰۰۰	۳۹۱,۰۴۸	۳۹۹,۹۵۲	برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاء، اماکن مذهبی و موقوفات	۱۷۰۱۰۷۶۰۰۰
۱۶۴,۰۰۰		۱۶۴,۰۰۰	-	۱۶۴,۰۰۰	-	برنامه حمایت از فعالیت‌های قرآنی و کانون‌های فرهنگی هنری مساجد و بسیج محلات	۱۷۰۱۰۷۹۰۰۰
۲۰,۰۰۰		۲۰,۰۰۰	-	۲۰,۰۰۰	-	برنامه ارتقای مشارکت‌های اجتماعی و مردمی و خیرین شامل همکاری‌های دولت، مردم و بخش‌های غیردولتی	۱۷۰۳۰۶۵۰۰۰

مجموع	مصارف اختصاصی (هزینه‌ای)	مصارف عمومی				عنوان دستگاه/برنامه	شماره
		جمع	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	هزینه‌ای			
				سایر	حقوق و دستمزد		
۵۱۷,۰۰۰	۴۰,۰۰۰	۴۷۷,۰۰۰	-	۴۷۷,۰۰۰	-	دانشگاه علوم و معارف قرآنی	۱۰۹۵۰۱
۲۹,۰۰۰		۲۹,۰۰۰	-	۲۹,۰۰۰	-	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۴۴۹,۶۰۰	۴۰,۰۰۰	۴۰۹,۶۰۰		۴۰۹,۶۰۰	-	برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص	۱۸۰۳۰۰۱۰۰۰
۳۸,۴۰۰		۳۸,۴۰۰	-	۳۸,۴۰۰	-	برنامه ارائه خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی و فوق برنامه دانشجویان	۱۸۰۳۰۰۲۰۰۰
۱,۹۵۰,۰۹۰	-	۱,۹۵۰,۰۹۰	۹۰	۱,۱۶۰,۰۰۰	۷۹۰,۰۰۰	سازمان خبرگزاری جمهوری اسلامی	۲۸۲۵۰۰
۱,۹۵۰,۰۹۰		۱,۹۵۰,۰۹۰	۹۰	۱,۱۶۰,۰۰۰	۷۹۰,۰۰۰	برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۱۷۰۵۰۴۱۰۰۰
۴۳۰,۰۰۰	-	۴۳۰,۰۰۰	-	۴۳۰,۰۰۰	-	دانشگاه مذاهب اسلامی	۱۱۴۹۰۰
۷,۰۰۰		۷,۰۰۰	-	۷,۰۰۰	-	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۳۷۰,۰۰۰	-	۳۷۰,۰۰۰		۳۷۰,۰۰۰	-	برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص	۱۸۰۳۰۰۱۰۰۰
۵۳,۰۰۰		۵۳,۰۰۰	-	۵۳,۰۰۰	-	برنامه ارائه خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی و فوق برنامه دانشجویان	۱۸۰۳۰۰۲۰۰۰
۸۹۰,۰۰۰	-	۸۹۰,۰۰۰	-	۸۹۰,۰۰۰	-	مجمع جهانی اهل بیت	۱۱۴۰۴۳
۶۵,۰۰۰		۶۵,۰۰۰	-	۶۵,۰۰۰	-	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۸۲۵,۰۰۰		۸۲۵,۰۰۰	-	۸۲۵,۰۰۰	-	برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل	۱۷۰۳۰۷۰۰۰۰
۲۷۰,۰۰۰	-	۲۷۰,۰۰۰	-	۲۷۰,۰۰۰	-	دانشگاه اهل بیت	۱۱۴۰۴۸
۳,۰۰۰		۳,۰۰۰	-	۳,۰۰۰	-	برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰
۲۱۰,۰۰۰	-	۲۱۰,۰۰۰		۲۱۰,۰۰۰	-	برنامه آموزش نیروی انسانی متخصص	۱۸۰۳۰۰۱۰۰۰
۵۷,۰۰۰		۵۷,۰۰۰	-	۵۷,۰۰۰	-	برنامه ارائه خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی و فوق برنامه دانشجویان	۱۸۰۳۰۰۲۰۰۰
۱۶۷,۸۶۰	۴۰,۵۰۰	۱۲۷,۳۶۰	۱,۳۶۰	۱۲۶,۰۰۰	-	مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات	۱۱۴۰۱۰
۱۶۷,۸۶۰	۴۰,۵۰۰	۱۲۷,۳۶۰	۱,۳۶۰	۱۲۶,۰۰۰		برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۷۰۸۰۲۱۰۰۰

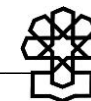
جدول ۴. تملک‌های دارایی‌های سرمایه‌ای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

عنوان برنامه و طرح	برآورد ۱۴۰۱	دستگاه متولی
برنامه حمایت و گسترش سینمای ملی	۱۲۲,۵۸۰	
احداث شهرک سینمایی در شهر هشتگرد	۴۹,۹۴۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
کمک‌های فنی و اعتباری برای احداث پردیس‌های سینمایی	۷۲,۶۴۰	سازمان امور سینمایی و سمعی - بصری
برنامه ایجاد و توسعه و تجهیز فضاهای فرهنگی کشور	۶,۴۰۲,۵۴۴	
احداث ۴ مجتمع فرهنگی در کرمانشاه	۴۵,۴۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث مجتمع‌های فرهنگی هنری	۳۲۶,۸۸۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث موزه هنرهای معاصر اصفهان	۱	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث موزه هنرهای معاصر تبریز	۲,۷۲۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث موزه هنرهای معاصر زاهدان	۷۷,۱۸۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث موزه هنرهای معاصر مشهد	۱۸,۱۶۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث موزه هنرهای معاصر همدان	۴۵,۴۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث نگارخانه و سالن‌های همایش کرمانشاه	۱	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث و تکمیل و تجهیز مراکز فرهنگی و هنری	۳۰۸,۷۲۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
تکمیل، تعمیر و تجهیزات فنی و فرهنگی و هنری کشور	۱,۰۸۹,۶۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
احداث مجتمع فرهنگی هنری در شهرکرد	۱	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
تکمیل پروژه‌های نیمه‌تمام فرهنگی و هنری مساجدی که چهل درصد اعتبار آنها از محل کمک‌های مردمی تأمین شده باشد	۱۸,۱۶۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
روزآمدسازی و تجهیز کتابخانه‌های عمومی	۴۴۳,۱۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
ساماندهی مجموعه ساختمان‌ها و تأسیسات بنیاد رودکی	۴۷۵,۷۹۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
مطالعه و مقاوم‌سازی ساختمان‌های مهم فرهنگی کشور	۴,۵۴۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
مطالعه و احداث ۱۵ مجتمع فرهنگی و هنری در مراکز استان‌ها	۲,۷۸۹,۳۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
کمک‌های فنی و اعتباری برای پروژه‌های فرهنگی در سطح کشور	۱	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات - وزارت فرهنگ و دستگاه‌های تابعه	۷۵۷,۵۹۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
برنامه توسعه دولت الکترونیک	۸۱,۷۲۰	
گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات در فرهنگ و هنر	۸۱,۷۲۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

عنوان برنامه و طرح	برآورد ۱۴۰۱	دستگاه متولی
برنامه شناسایی، گردآوری، ساماندهی، حفاظت و اشاعه اسناد ملی، آثار مکتوب و غیر مکتوب خطی و غیرخطی ملی و ارائه خدمات به مراجعان	۱۱۸،۰۴۰	
خرید نسخ خطی و آثار مکتوب با ارزش و گران بها	۷۲،۶۴۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
مطالعه و احداث بایگانی اسناد راکد ملی	۴۵،۴۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
برنامه پژوهش‌های دینی، علمی و کاربردی	۱۸۱۰	
مطالعه، شناسایی و امکان‌سنجی پروژه‌های بخش فرهنگ	۱،۸۱۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
برنامه حمایت از ارتقا و توسعه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و رسانه‌های دیجیتال	۹۰	
احداث ساختمان خبرگزاری	۹۰	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران
برنامه راهبری، نظارت و اداره امور بقاع، اماکن مذهبی و موقوفات	۳،۹۰۰،۰۰۰	
توضیحی در پیوست ۱ درخصوص جزئیات آن نیامده است		
برنامه توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌الملل	۹،۰۸۰	
خرید یا احداث و تکمیل مراکز فرهنگی در خارج از کشور	۹۰۸۰	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

جدول ۵. میزان درآمدهای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

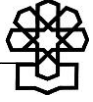
عنوان دستگاه/برنامه	عمومی	اختصاصی	ملی	استانی	جمع
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (دستگاه اصلی)	۱۵۲،۵۰۰	۳۲۳،۳۰۰	۴۴۵،۸۰۰	۳۰،۰۰۰	۴۷۵،۸۰۰
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۱۵۲،۵۰۰	۴۵،۵۰۰	۱۶۸،۰۰۰	۳۰،۰۰۰	۱۹۸،۰۰۰
درآمدهای حاصل از اجاره ساختمان‌ها و اراضی (از جمله امکانات اماکن و فضاهای آموزشی، فرهنگی، هنری و ورزشی کلیه دستگاه‌های اجرایی)	۴۰،۰۰۰	-	۱۰،۰۰۰	۳۰،۰۰۰	۴۰،۰۰۰
درآمد حاصل از فروش تمام نگاشت (هلوگرام) حامل‌های رقومی (دیجیتالی)	۱،۰۰۰	-	۱،۰۰۰	-	۱،۰۰۰
درآمد حاصل از خدمات ثبتی	۱،۵۰۰	-	۱،۵۰۰	-	۱،۵۰۰
درآمد حاصل از ورودی موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی و سایر منافع حاصله	۱۰،۰۰۰	-	۱۰،۰۰۰	-	۱۰،۰۰۰
عوارض حاصل از اخذ ۱۰ درصد درآمد از طریق عرضه برخط بازی‌های خارجی شامل بازی‌های قابل اجرا در تلفن همراه نمایشگر هوشمند، رایانه شخص، کنسولی و تحت مرورگر	۱۰۰،۰۰۰	-	۱۰۰،۰۰۰	-	۱۰۰،۰۰۰
مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات	-	-	-	-	-

جمع	استانی	ملی	اختصاصی	عمومی	عنوان دستگاه/برنامه
۳۵,۰۰۰		۳۵,۰۰۰	۳۵,۰۰۰	-	درآمد حاصل از خدمات پژوهشی و تحقیقاتی
۵,۵۰۰		۵,۵۰۰	۵,۵۰۰		درآمد حاصل از چاپ و توزیع و فروش کتب و نشریات و واگذاری آنها
۵,۰۰۰		۵,۰۰۰	۵,۰۰۰		سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی
۵,۰۰۰		۵,۰۰۰	۵,۰۰۰		بنیاد سعدی
۵,۰۰۰		۵,۰۰۰	۵,۰۰۰		درآمد حاصل از خدمات آموزشی و فرهنگی
۲۳۷,۸۰۰	-	۲۳۷,۸۰۰	۲۳۷,۸۰۰	-	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۴۵,۰۰۰	-	۴۵,۰۰۰	۴۵,۰۰۰	-	درآمدهای حاصل از اجاره ساختمان‌ها و اراضی (از جمله امکانات، اماکن و فضاهای آموزشی، فرهنگی، هنری و ورزشی کلیه دستگاه‌های اجرایی) ۱
۲۴,۰۰۰	-	۲۴,۰۰۰	۲۴,۰۰۰	-	درآمد حاصل از خدمات آموزشی و فرهنگی
۱,۴۰۰		۱,۴۰۰	۱,۴۰۰		درآمد حاصل از خدمات پژوهشی و تحقیقاتی
۱,۴۰۰		۱,۴۰۰	۱,۴۰۰		درآمد حاصل از خدمات آزمایشگاهی
۶,۰۰۰		۶,۰۰۰	۶,۰۰۰		درآمد حاصل از چاپ، توزیع و فروش کتب و نشریات و واگذاری آنها
۱۶۰,۰۰۰		۱۶۰,۰۰۰	۱۶۰,۰۰۰		درآمد حاصل از فروش سایر کالاها
۴۰,۰۰۰	-	۴۰,۰۰۰	۴۰,۰۰۰		دانشگاه علوم و معارف قرآنی
۲۰,۰۰۰		۲۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	-	درآمد حاصل از خدمات آموزشی و فرهنگی
۲۰,۰۰۰		۲۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰		درآمد حاصل از خدمات رفاهی دانشجویی

جدول ۶. مقایسه اعتبارات ردیف‌های متفرقه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

درصد تغییر کل	لایحه بودجه سال ۱۴۰۱			قانون بودجه سال ۱۴۰۰			عنوان	طبقه بندی
	جمع کل	سرمایه‌ای	هزینه‌ای	جمع کل	سرمایه‌ای	هزینه‌ای		
۳۰/۰	۱,۳۰۰,۰۰۰	۱,۲۸۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۹۸۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	تکمیل و توسعه زیرساخت‌های استان ایلام در راستای مراسم اربعین	۵۵۰۰۰۰-۲۰
-۱۰/۰	۲۷۰,۰۰۰	۲۷۰,۰۰۰	*	۳۰۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	*	احداث و تکمیل مساجد، مصلی و اماکن فرهنگی و مذهبی	۵۵۰۰۰۰-۲۳
۰/۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	*	۲,۰۰۰,۰۰۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	*	۲,۰۰۰,۰۰۰	قرارگاه فرهنگی اجتماعی بقیه... کمک و حمایت از مؤسسات فرهنگی و اجتماعی اوج و سراج به نسبت مساوی	۵۵۰۰۰۰-۳۸
۱۲/۰	۲۸۰,۰۰۰	۲۷۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۲۴۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	تکمیل و توسعه زیرساخت‌های استان کرمانشاه در راستای مراسم اربعین	۵۵۰۰۰۰-۳۹
۶۰/۰	۴۰۰,۰۰۰	۳۹۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۲۵۰,۰۰۰	۲۴۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	تکمیل و توسعه زیرساخت‌های استان خوزستان در راستای مراسم اربعین	۵۵۰۰۰۰-۴۰
-۶۰/۰	۲۰۰,۰۰۰	*	۲۰۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰	*	۵۰۰,۰۰۰	کمک به آستان‌های مقدس	۵۵۰۰۰۰-۷۲
-۱۰/۰	۲۷۰,۰۰۰	*	۲۷۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	*	۳۰۰,۰۰۰	کمک به صندوق سرمایه‌گذاری در طرح‌های حرم‌های مطهر	۵۵۰۰۰۰-۹۱

منابع و مأخذ

۱. لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.
۲. قانون بودجه سال ۱۴۰۰.

